

Breddning av väg E4 mellan Ljungby och Toftanäs

Arkeologisk utredning steg I 2013/2014
Kronobergs län, Ljungby kommun
Kånna, Ljungby, Berga och Dörarps socknar

Andreas Emilsson
Johan Åstrand

KALMAR LÄNS MUSEUM
Arkeologisk rapport 2014:5

Breddning av väg E4 mellan Ljungby och Toftanäs

Arkeologisk utredning steg I 2013/2014

Kronobergs län, Ljungby kommun

Kånna, Ljungby, Berga och Dörrarps socknar

Författare	Andreas Emilsson, Johan Åstrand
Copyright	Kalmar läns museum
Redaktion	Per Lekberg, Seija Nyberg
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	I400-352X

Abstract

Keywords: E4, Ljungby, Toftanäs

In November – January 2013/2014 Musei-
arkeologi Sydost/Kalmar county museum
performed an archaeological survey (first step)
along the E4 in Ljungby municipality. The
reason for the survey was a Swedish Transport
Administration plan for broadening the
highway.

The survey area was 31 km long and 50
meters wide on each side of the highway. The
purpose of a first step survey is to identify and

evaluate all archaeological remains visible to
the naked eye, propose risk areas for non-visible
remains, and also recommend which of them
that can be affected by further investigations
and excavations.

The surveyed area consists of 34 archaeo-
logical remains and potential archaeological
remains visible with the methods applied. Out
of these, 28 areas are recommended for further
archaeological interest

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning och bakgrund	8
Topografi	9
Kunskapsläge och tidigare undersökningar i närområdet	11
Den tidigare utredningsrapporten från år 2000	13
Sydvästlänken	14
Genomförande och metod	17
Boplatslägen	17
Kunskapspotential och antikvarisk inriktning	18
Agrar utveckling.....	19
Boplatser.....	20
Yngre järnålderns landskap.....	20
Resultat	21
Berörda fornlämningar, objekt och förslag på åtgärder.....	21
Referenser	49
Tekniska och administrativa uppgifter	53
Bilaga	55

Karta över Kronobergs län med undersökningsområdet markerat.

Sammanfattning

Med anledning av en planerad breddning av väg E4 mellan Ljungby och Toftanäs har Museiarkeologi Sydost genomfört en kompletterande arkeologisk utredning steg 1. Utredningsområdet har omfattat en 31 kilometer lång sträcka längs väg E4 med en bredd av 50 meter på varje sida om vägen. Sedan tidigare finns en steg 1 utredning för den aktuella sträckan som gjordes år 2000 (Nylén 2000). Då flera av de fornlämningar som ligger längs sträckan berörts av arkeologiska undersökningar och kunskapen för området ökat, bedömde länsstyrelsen att en ny utredning skulle göras som komplement till den tidigare. Framför allt under år 2012 genomfördes

flera arkeologiska undersökningar inför dragningen av kraftledningen Sydväst-länken som delvis låg inom det aktuella utredningsområdet.

Resultatet av den aktuella utredningen är att totalt 28 objekt föreslås beröras av vidare undersökningar beroende på hur breddningen av E4:an genomförs. Av dessa 28 objekt utgörs 20 av potentiella boplatslägen, 7 områden med fossil åker samt en del av ett gravfält. Sex områden med fossil åkermark som ligger inom det aktuella utredningsområdet föreslås att inte undersökas vidare, då delar av dessa berördes av undersökningarna inför dragningen av Sydväst-länken.

Inledning och bakgrund

Kalmar läns museum/Museiarkeologi Sydost har med anledning av en planerad breddning av väg E4 mellan Ljungby och Toftanäs i Ljungby kommun genomfört en arkeologisk utredning steg 1. Arbetet har beställts av Trafikverket och utförts enligt beslut från länsstyrelsen i Kronoberg med dnr 431-2774-2013. Området som utredningen omfattar är en totalt 31 kilometer lång sträcka längs väg E4 med en bredd på 50 meter om var sida om vägen.

En utredning för det aktuella området gjordes år 2000 (Nylén 2000). Sedan dess har dock ny arkeologisk kunskap framkommit och flertalet arkeologiska undersökningar har genomförts i närområdet och inom det aktuella arbetsområdet. Därför bedömde länsstyrelsen i Kronoberg att en ny utredning steg 1 skulle utföras. Denna utredning är alltså en komplettering till den tidigare gjorda. Framförallt under år 2012 genomfördes flera arkeologiska undersökningar inför Svenska Kraftnäts infrastrukturprojektet Sydvästlänken som drogs inom det aktuella utredningsområdet. Sydvästlänken innebar en dragning av en elkabel mellan Hallsberg i Örebro län och Hörby i Skåne län.

Sammantaget var avsikten med den aktuella utredningen att behandla följande moment utifrån undersökningsplanen:

- Nya bedömningar av vissa kulturhistoriskt intressanta miljöer och lämningar. Detta eftersom nya exploateringar har genomförts i anslutning till tidigare bedömda områden.

- Ny sammanhållen presentation av samtliga lokaler, både de tidigare registrerade samt de som upptäcktes och undersöktes inför Sydvästlänken.

- Nytt digitalt kartmaterial med föreslagna utredningsområden steg 2/FU och mindre kartanalys kopplat till 150 meters kurvan.

Följande moment togs upp i utredningsrapporten från år 2000 men avsågs ej att ombearbetas i den aktuella rapporten:

- Landskapsanalys
- Historisk kartanalys
- Miljöarkeologi

Utdrag från dessa presenteras i bilaga 1.

Arbetet har utförts av Andreas Emilsson och Johan Åstrand från Museiarkeologi Sydost, Kalmar läns museum under delar av november - januari 2013/2014. Projektledare har varit Andreas Emilsson.

Topografi

Utredningsområdet består till stor del av kuperad moränmark med flera vattendrag och torvmarker/mossar. Flera stora sjöar finns i närområdet, såsom Bolmen och Vidöstern. I närområdet löper även ån Lagan som rinner i en nordsydlig riktning i landskapet. Den aktuella vägsträckningen löper till största delen längs Lagandalens västra sida, men korsar ån strax norr om samhället Lagan för att sedan fortsätta in mellan sjöarna Vidöstern och Flåren. Strax väster om Lagandalen ligger en rullstensås, Bergåsen som är en del av det komplex av isälvsavlagringar som finns längs Lagans dalgång och som är klassade som geologiskt riksintresse (Nylén 2000). En överblick

av närområdet visar på att landskapet präglas av två landskapstyper, där Lagandalen består av flacka och öppna landskap med sandiga is-sjösediment som idag är uppodlade. Den andra landskapstypen utgörs av högre liggande, skogsbeklädda moränmarker och myrar (Lagerås 2000b).

Inom den aktuella sträckan växer framför allt granskog men inom enstaka avsnitt öppnar landskapet upp sig med åker och ängsmark. Sträckningen passerar även i ytterområdet av tätorten Ljungby och längs med vägsträckan ligger också spridd bebyggelse med enstaka hus.

Eka gravfält (RAÄ Ljungby 22:1) i den nordvästra delen av Ljungby med ett 70-tal gravhögar och flerastensättningar. Gravfältet ligger ca 50 meter öster om E4:an men bara ett tiotal meter från en avfart. Foto mot sydväst.

Kunskapsläge och tidigare undersökningar i närområdet

Området omkring Lagan/Bolmen är ett av de fornlämningstätaste i Kronobergs län. Längs med den aktuella sträckan av väg E4 finns arkeologiska lämningar från stenålder och till historisk tid. De mest påtagliga lämningarna som finns i landskapet utgörs av flera höggravfält från yngre järnålder. Den vanligaste typen av fast fornlämning i området är dock fossil åkermark/röjningsröseområden.

Strax söder om det aktuella undersökningsområdet genomfördes under 1990-talet ett flertal undersökningar i samband med breddningen av väg E4 förbi Hamneda (Skoglund mfl 1997, Lagerås mfl 2000a). Undersökningarna där berörde en delvis liknande fornlämningsmiljö som inom den aktuella sträckan med röjningsröseområden uppe på moränhöjder med omkringliggande spridda moss- och torvmarker. Undersökningarna gav viktiga, grundläggande kunskaper omkring framför allt förhistorisk odling och bebyggelseutveckling. Exempelvis klargjordes en koppling mellan den fossila åkermarken och flera boplatser som låg inom dessa. Dateringarna av dessa hade en tyngdpunkt i äldre järnålder. (Lagerås m fl 2000a).

I Kronobergs län i stort är mesolitikum ofta dåligt representerad men i samband med Bolmen/Lagan framträder många spår från denna tid. Läget för flera av de påträffade boplatserna från denna period är dock inte alltid nära dagens vattendrag utan de sammanfaller med en höjdnivå på omkring 150 m ö h. Orsaken till detta är oklar men förhållandet kan vara re-

laterat till Bolmens tidigare vattennivåer och tippning (Jönsson & Persson 2003:48, Kadefors 2006:39, Jönsson & Nylén 2010:8f).

I samband med projektet Sydvästlänken år 2012 undersöktes en stenåldersboplats, RAÄ 342 i Berga socken. Boplatsten var ca 20x20 m och låg intill Lagans östra strand. Höjdnivån var omkring 147-149 m ö h. Boplatsten ligger inte inom det aktuella arbetsområdet utan ca 130 meter öster om dagens E4:a. I samband med utredningen påträffades två härdar som daterades till senmesolitikum (5230 – 5000 f. Kr och 5220- 5000 f. Kr). Vid en efterföljande förundersökning grävdes meterrutor inom ytan där fynd av slagen flinta och ytterligare boplatslämningar påträffades. Vid undersökningarna i Hamneda undersöktes en tidigmesolitisk boplats, RAÄ Hamneda 67:1. I en svag sydsluttning delvis omgiven av våtmark framkom här ett stort litiskt material (Knarrström 2000). Ett annat exempel är en undersökning som år 2001 genomfördes på Ågårdssberget i den nordöstra delen av Ljungby tätort. Där påträffades bland annat spår från en mesolitisk aktivitet i samband med 150 m ö h. Två boplatslämningar daterades till 6240 – 6000 f. Kr respektive 5750 – 5370 f. Kr också ett litiskt material påträffades. Även spår från neolitikum och järnålder hittades vid undersökningen (Persson 2002a, Wennstedt Edvinger 2007).

Vad det gäller lämningar från den yngre stenåldern finns dessa representerade i form av bland annat hållkistor där den närmaste, RAÄ 147:1 Dörrars socken, ligger ca 100 me-

ter från väg E4. I samband med arkeologiska och naturvetenskapliga undersökningar vid utbyggandet av väg E4 vid området omkring Hamneda kunde även röjningsbränningar och småskalig odling/bete klargöras till slutet av neolitikum. Inom detta projekt undersöktes också en hällkista från perioden (Lagerås 2000a:177ff). Inom bopplatsen RAÄ Berga 341, som undersöktes i samband med Sydvästlänken, hittades exempelvis en slipad flintyxa som kan kopplas till yngre stenålder.

Spår från bronsåldern finns i närområdet i form av bland annat gravhögar, stensättningar och flera skålgropslokaler (den sistnämnda kan generellt kopplas till bronsålder/äldre järnålder). Den närmast liggande skålgropslokalen RAÄ 19:2 Dörarp socken, ligger ca 150 meter från väg E4 och består av ett 10-tal skålgropar. Spår från bronsåldern finns även representerade genom boplatzanläggningar. Bland annat undersöktes några boplatsslämningar strax nordväst om Ljungby, RAÄ Ljungby 60:1, som kunde dateras till mellersta bronsåldern (Skoglund 1994, Hulting Lindgren & Bengtsson 2006). På bopplatsen RAÄ Berga 341 strax söder om Hallsjö undersöktes anläggningar som daterades till övergången bronsålder - äldre järnålder, exempelvis en härd som daterades till 770-410 f.Kr (rapport under utformande).

Odlingen i Lagandalen påbörjades alltså under neolitikum och fortsatte i området under bronsåldern. Spåren efter stenröjning och röjningsbränningar blir dock som mest omfattande under järnåldern då flertalet av de stora områdena med röjningsrösen verkar ha haft sin huvudfas. Under undersökningarna vid utbyggandet av väg E4 i Hamneda tolkades det som att en omfattande period av markutnyttjande påbörjades under romersk järnålder och fortsatte fram till tidig vikingatid. Under sen vendeltid/tidig vikingatid skedde en omstrukturering och flera röjningsröseområden verkar ha övergetts (Lagerås 2000a:181). Inom det aktuella undersökningsområdet undersöktes år 2003 och 2004 det fossila åkermarkområdet RAÄ Ljungby 119:1 som låg ca 40 meter från dagens E4:a. Resultatet från undersökningar-

na påvisade en odling/stenröjning som påbörjades under bronsålder och eventuellt tidigare som sedan upphörde någon gång efter perioden romersk järnålder/folkvandringstid (Granath 2003, 2004).

Området vid Lagandalen var en av det gamla folklandet Finnvedens centralbygder under järnåldern, vilket avtecknar sig genom omfattande gravfält, runstenar och fossila åkermarksområden (Hansson 1999:45f). De flertaliga gravarna och gravfälten väckte tidigt ett intresse och flera berördes av undersökningar under 1800- och tidigt 1900-tal (Nylén 2000:8). Dokumentationen från dessa tidiga undersökningar är dock begränsad. Vad det gäller mer moderna gravundersökningar genomfördes en sådan inför en omläggning av väg E4 år 1980, då gravfältet RAÄ 62:1 i Berga socken, strax nordväst om Lagan undersöktes. Då påträffades bland annat fyra stensättningar. Två C¹⁴-dateringar som utfördes visade 195 f.Kr - 235 f. Kr (Åhman 1983). Inom detta område ligger även ett område med fossil åkermark RAÄ 276:2, där man år 1989 och 1990 genomförde undersökningar. Undersökningen år 1989 berörde ett område strax norr om RAÄ 62:1, där ett gravliknande röse upptäcktes. Detta undersöktes och slutsatsen blev att det inte rörde sig om ett vanligt röjningsröse utan en fyndtom grav eller en annan form av rituellt anläggning (Anberg 1989). Flera liknande anläggningar bedömdes finnas i området och år 1990 utfördes ytterligare en undersökning inom RAÄ 276:2. Vid denna undersökning grävdes 16 stenrösen samt en stensträng. Femton av dessa tolkades som röjningsrösen, i fyra av dessa rösen påträffades dock ett fyndmaterial som sammantaget bestod av keramik, tvärpil av flinta, en bit slagg, slagg/bränd lera samt några bitar kvarts. Två anläggningar daterades till yngre bronsålder – förromersk järnålder (Nilsson 1991). Möjligen skulle några av de undersökta rösena ha tolkats annorlunda om de grävts idag. En av de 16 undersökta anläggningarna tolkades dock som en grav (RAÄ 69:1) och beskrivs som en närmast kvadratisk stensättning i vilken det hittades brända ben.

Graven daterades till förromersk järnålder 450 f. Kr – 250 e. Kr (aa: 17f).

Vid undersökningar för E4:an vid Hamneda uppmärksammades också problemet med att skilja röjningsrösen från gravar. Flera gravliknande anläggningar påträffades men kunde inte säkert bestämmas då inga brända ben efter människa påträffades (Svanberg 2000). Vid återställning efter skador vid stormen Gudrun har även några enskilda gravar undersökts i närområdet. Exempelvis på gravfältet RAÄ Ljungby 4:1 delundersöktes en stormskadad grav som daterades till 650 - 780 e. Kr. (Jons-son & Edvinger 2009).

Trots mängden av spår från järnåldern är dock relativt få boplatser funna. I samband med projektet Sydvästlänken undersöktes en boplatz, RAÄ 133:1 Dörarps socken hösten 2012. På platsen som ligger ca 200 meter öster om väg E4 vid Hallsjö framkom ett stort antal lämningar, bland annat minst fyra huskonstruktioner samt fynd av östersjökeramik med en datering till sen vikingatid/tidig medeltid. Även lämningar och huskonstruktioner från tidig medeltid och modern tid påträffades (rapport under arbete). Vid E4-undersökningarna i Hamneda hittades flera spår efter järnålderns bebyggelse. Där två treskeppiga hus, ett mesulahus samt ytterligare en mindre huskonstruktion framkom. Samtliga dessa fick järnåldersdateringar (Skoglund mfl 1997, Lagerås mfl 2000a). Vid samhället Lagan intill Berga kyrka undersöktes två mindre ytor år 1982 och 2002 på totalt ca 120 m² (RAÄ Berga 64:1). Trots ytornas begränsade storlek hittades bland annat ett grophus och keramik. Utbredningen av boplatzen kunde ej klargöras men den bedömdes vara väsentligt större än de ytor som undersöktes. Spåren som påträffades kunde dateras folkvandringstid/vendeltid samt fram till tidig medeltid (Persson 2002b:12).

Tidiga medeltida boplatsspår har som ovan nämnts framkommit vid Hallsjö (RAÄ Dörarp 133:1), men östersjökeramik har även påträffats vid Eka och Åby. Som fallet med järnåldern är dock kunskapen om den tidig medeltida bebyggelsen begränsad. Spåren till medeltiden kan

även ses i regionen genom kyrkor med medeltida ursprung. I Hallsjö ligger i dag en ruin efter en kyrka som (RAÄ Dörarp 11:1) uppfördes på 1300-talet. Även kyrkorna i Dörarp och Kånna är medeltida. Kyrkan i Berga har ett medeltida ursprung (Klackenberg 1986, Krantz & Åhman 1991). Berga fick privilegier som handelsstad i slutet av 1200-talet men kom aldrig att utvecklas till en stadsbildning (Ullén 2006:58).

I närområdet till det aktuella området genomfördes även inventeringar och utredningar inför dragningen av en vattenledning mellan Bergaåsen – Växjö, där bland annat delar av Dörarps socken berördes (Ulfhielm 1999, Högrell 1999, 2001a, 2001b) Undersökningar av fossila åkermarksområden och boplatser genomfördes därefter längs med vattenledningens sträcka (Wallin 2005).

Den tidigare utredningsrapporten från år 2000

En tidigare arkeologisk utredning etapp 1 inför den aktuella breddningen gjordes redan år 2000 (Nylén 2000). I rapporten presenterades områden som bedömdes vara värdefulla kulturmiljöer samt enskilda objekt som berördes av E4:ans breddning. Även denna utredning berörde en 50 meter bred sträcka på varje sida om E4:an mellan Ljungby och Toftanäs. I samband med utredningen utfördes även en fältinventering längst hela sträckan. I rapporten lyfts tre områden fram som värdefulla kulturmiljöer: Berghem i Kånna socken, Hallsjö i Dörarps socken samt Eka i Ljungby socken där en försiktighet och planering av vägbreddningen är viktig. Området vid Hallsjö är även ett riksintresseområde som E4:an passerar igenom. Den värdefulla kulturmiljön vid Berghem berörs inte direkt, utan den aktuella breddningen passerar i kanten av detta, se bilaga 1. Ingen omvärdering av de kulturhistoriska miljöerna har gjorts i den aktuella utredningen. Totalt 26 enskilda fornlämningar och kulturhistoriska objekt lyftes fram i rapporten. Av de 26 objekten var det fem områden som pekades ut som möjliga förhistoriska boplatzlägen, sex kulhis-

Figur 1. Bilden visar arbetsområdet för Sydvästlänken i anslutning till det fossila åkermarksområdet RAÄ Kånna 65:1. I detta fall är bredden på själva markarbetet ca 28 meter och området mellan Sydvästlänken och väg E4 yttre vägbana är ca 15 meter. Inom dessa 15 meter utgörs ca hälften av väggren, vägdike och släntning. Utifrån en tänkt arbetsbredd på 50 meter kvarstår således ca 15 meter av oexploaterad mark varav ca 7-8 meter ligger inom RAÄ Kånna 65:1.

toriska lämningar såsom bland annat stenmurar samt femton fasta fornlämningar.

I den tidigare utredningen ingick även en agrarhistorisk analys samt en miljöarkeologisk rekognoscering (Nylen 2000, Lagerås 2000b). Den miljöhistoriska utredningen syftade till att bedöma den paleoekologiska och arkeologiska potentialen av ett urval av torvmarker längs ån Lagan och den aktuella vägsträckningen. Några av torvmarkerna visade sig vara tidigare sjöar/sjövikar och deras strandzoner uppvisade god arkeologisk potential för mesolitiska boplatser. Den agrarhistoriska och miljöhistoriska analysen presenteras i sammanfattad text i bilaga 1.

Sydvästlänken

Sydvästlänken var ett infrastrukturprojekt som genomfördes av Svenska Kraftnät och som innebar en dragning av en elkabel mellan Hallsberg i Örebro län och Hörby i Skåne län. Inför de arkeologiska undersökningarna i samband med dragningen av Sydvästlänken, utformade Riksantikvarieämbetets uppdragsverksamhet ett kulturhistoriskt planeringsunderlag (Ternström 2011). Sträckningen av Sydvästlänken ligger till stora delar längs med den västra sidan av väg E4 och inom den 50-meterszon som den aktuella utredningen utgår ifrån. Kabeldragningen genomfördes i direkt anslutning till väg E4 där arbetsområdet generellt låg ca 8 – 25

meter väster om vägen. Strax söder om Hallsjö där väg E4 korsar ån Lagan korsar även Sydvästlänken ån och ledningen drogs i stället några hundra meter öster om vägen innan den löper över till den västra sidan igen. De arkeologiska inventeringar som genomfördes inför Sydvästlänken omfattade en 50 meter bred korridor med den tänkta ledningen i mitten. Det faktiska arbetsområdet för Sydvästlänkens markexploatering berörde en ca 20 – 30 meter bred korridor. På några sträckor vid kuiperad topografi eller i samband med viadukter/väggkorsningar var arbetsbredden även något bredare än så. Måttangivelserna är dock ungefärliga och bygger på iakttagelser i fält vid några platser utmed sträckan.

Vid den inventering som utfördes i ledningssträckningen 2011 påträffades oregistrerade fornlämningar, kulturhistoriska bevakningsobjekt samt potentiella boplatslägen. Totalt berördes 15 nya objekt varav tre bedömdes som fasta fornlämningar i form av fossil åker. Dessa har dock ännu inte blivit inregistrerade i FMIS och undersöktes ej eftersom de inte berördes i någon större utsträckning av Sydvästlänken. Vidare bedömdes fyra områden som möjliga boplatslägen och åtta objekt bedömdes som bevakningsobjekt eller övriga kulturhistoriska lämningar.

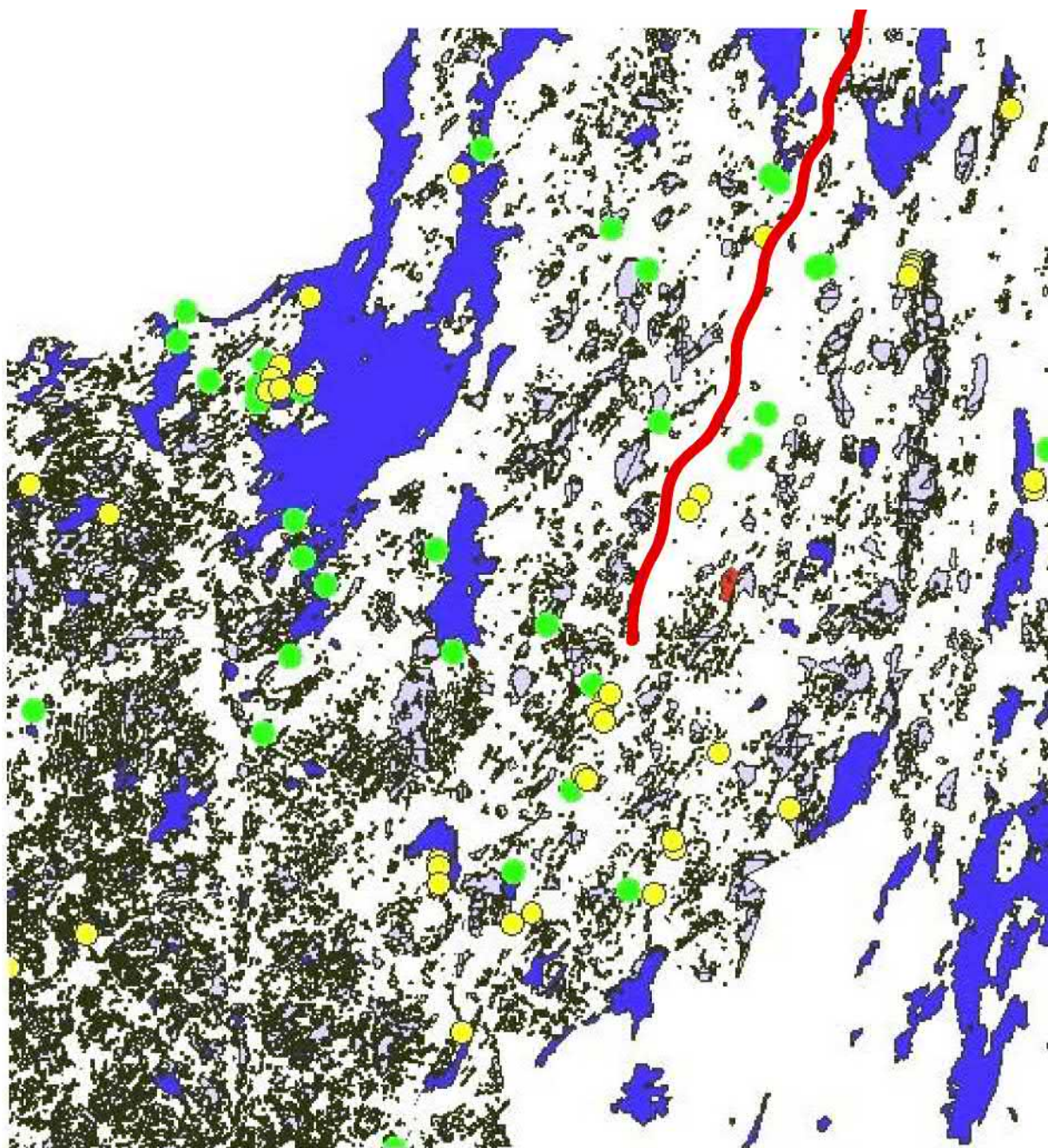
De fasta fornlämningar som berördes vid de efterföljande undersökningarna inom det aktuella utredningsområdet, utgjordes av nio registrerade fossila åkermarksområden och en eventuell grav (RAÄ Dörarp 113:1). I två av dessa påträffades inte några röjningsrösen och de bedömdes därför ha en annan utbredning

(RAÄ Dörarp 118:1 och RAÄ Berga 276:1). Ett av de fossila åkermarksområdena var även sedan tidigare undersökt och överbyggt men ej avregistrerat från FMIS (RAÄ Ljungby 119:1). I resterande röjningsröseområdena undersöktes ett urval av påträffade röjningsrösen men inga sökschaktningar efter boplatslämningar genomfördes. Den eventuella stensättningen RAÄ Dörarp 118:1 omtolkades till röjningsröse.

Av de fyra boplatslägen inom utredningsområdet som tolkades vid inventeringen 2011 undersöktes sedan två. Detta eftersom de båda andra bedömdes som skadade. Inga under mark dolda lämningar påträffades. Strax utanför det aktuella utredningsområdet vid Hallsjö och strax söder därom påträffades dock flera boplatser (Dörarp 133:1, Berga 341 och 342).

De arkeologiska undersökningarna inom Sydvästlänken har således inneburit att flera av fornlämningarna på den västra sidan av E4:an har delundersökts och ny kunskap framkommit. Konsekvensen av detta medför att några av de fornlämningar som ligger inom det aktuella utredningsområdet inte föreslås undersökas vidare. Detta eftersom ytorna som kvarstår av dessa berörda fornlämningar är små och eventuellt ny kunskap utöver som skulle kunna framkomma bedöms som begränsad.

Från undersökningarna inom Sydvästlänken var det vid utformandet av denna steg 1-utredning ännu inga rapporter publicerade. Opublicerat material såsom FMIS-anmälningar samt dateringar har dock biståtts av framför allt Kennet Stark från UV Syd.

Figur 2. Bilden visar Stenåldersboplatser i området omkring Bolmen. Läget för det aktuella utredningsområdet är markerat med rött. Mossmarker är markerade med ljusblått, sjöar med mörkblått. Boplatser i anslutning till vatten gulmarkerade. Boplatser i anslutning till 150 meters kurvan är grönmarkerade. Figur efter Jönsson & Persson 2003.

Genomförande och metod

Avsikten med den aktuella utredningen är att den skall komplettera den tidigare utredningen och fungera som ett planerings-/beslutsunderlag för länsstyrelsens fortsatta handläggning av ärendet. Syftet är att visa vilka områden inom arbetsområdet som innehåller fornlämningar och vilka av dessa som bör undersökas vidare vid en eventuell exploatering. Utredningsområdet var 50 meter på varje sida av dagens E4:a. Som en utgångspunkt har en genomgång av tidigare genomförda inventeringar och undersökningar gjorts.

Inom ramen för steg 1 utredningen genomfördes även begränsade fältbesök. Dessa genomfördes den 4-5 samt 10 december av Andreas Emilsson samt Johan Åstrand. Fältbesöken avsåg att se hur dels befintliga fornlämningar och värdefulla kulturmiljöer berörts av exploatering dels utröna potentialen för under mark dolda fornlämningar. De besökta platserna valdes utifrån vissa lägen med närhet till redan befintliga fornlämningar, vattendrag, torvmarker samt höjdläge i förhållande till 150-meters kurvan.

Boplatslägen

Vid den aktuella utredningen har relativt stort fokus lagts på eventuella boplatslägen. Detta eftersom kunskapen om förhistoriska boplatslägen har ökat samtidigt som detta perspektiv inte berördes inom Sydvästlänkens projekt. Utgångspunkten har främst varit den östra sidan om väg E4. Detta eftersom Sydvästlänkens ar-

betsområde omfattade en korridor på mellan ca 20-30 meter längs stora delar av den västra sidan av väg E4, vilket gör att de orörda markområden som finns kvar där är smala och uppdelade i två ytor. Förutsättningen för att finna boplatslägen här är därför dåliga. På några platser finns dock fortfarande boplatslägen på den västra sidan som föreslås omfattas av antikvariska åtgärder vid eventuellt fortsatta markexploatering.

För att bedöma förekomsten av boplatslägen är det viktigt att de fossila åkermarksområden som kommer att beröras av eventuella markexploatering även utreds ur boplats-synpunkt. Tidigare undersökningar i Hamneda visade koppling mellan boplatser och den fossila åkermarken. Generellt i Kronobergs län är denna koppling även tydlig. Enligt en sammanställning av genomförda sökschaktningar inom röjningsröseområden mellan 1990-2010 påträffades det boplatsanläggningar i 65 % av de fossila åkermarksområdena/röjningsröseområdena (Alering 2010:37). I samband med de järnåldersgravfält som ligger i anslutning till det aktuella arbetsområdet föreslås även att under mark dolda lämningar utreds.

Vad det gäller möjliga mesolitiska boplatslägen har en utgångspunkt varit en närhet och koppling till dagens torvmossar och vattendrag men även till lägen som idag inte är strandnära. Detta eftersom vattennivåerna kopplade till den närliggande sjön Bolmen inte är klarlagda för denna period. Den tidigare Fornbolmen som bildades efter det att inlandsisen drog

sig tillbaka, var under mesolitikum väsentligt större än dagens Bolmen. Sjön sträckte sig förmodligen så långt norrut som Vaggeryd och dagens sjö Vidöstern utgjorde en vik i denna väldiga sjö (Persson 1997:10f, Persson & Jönsson 2003:25ff, Gustavsson 2008:9f, Persson 2012:162). Flera arkeologiska undersökningar både i Jönköpings och Kronobergs län indikerar att Fornbolmens vattennivå under stora delar av mesolitikum varit omkring 150 m ö h jämfört med dagens ca 141 m ö h (Gustafsson 2008:8ff). Fornbolmens utbredning är dock ändå inte fullständigt förklarad speciellt inte i samband med de lågt liggande landområdena söder och öster om Fornbolmens tänkta utbredning, som exempelvis Ljungbyområdet. (Persson & Jönsson 2003:25ff, Nylén & Jönsson 2010:8f, Persson 2012:162). Efter det att inlandsisen dragit sig tillbaka skedde även en så kallad tippning av Fornbolmen. Tippning av sjöar är ett fenomen som är kopplat till en ojämn landhöjning och sjöar liggande i en nord-sydlig riktning. Tippningen innebär att den norra sidan av sjön reser sig snabbare än den södra vilket får vattnet att tippa över från en sida till en annan. Till slut innebar tippningen att Fornbolmen som tidigare haft sitt utlopp vid Reftele vid sjöns västra sida istället fick sitt utlopp vid dagens utlopp vid Skeen i sjöns södra del. När detta skedde är oklart, möjligen under perioden mellersta mesolitikum – övergången mot neolitikum. När det väl ägde rum har det dock troligen skett relativt hastigt. Det nya utloppet innebar även att sjöns vattennivå drog sig tillbaka och Fornbolmens utbredning minskade kraftigt (Persson 1997:10, Jönsson & Persson 2003:4f, Bergstrand 2002:2, Gustafsson 2008:8f, Persson 2012:161ff). Detta innebär även att exempelvis dagens Lagan inte fanns i nuvarande form under denna period (Persson 2012:162f). Möjligen går det att tolka det som att Fornbolmen efter en första fas av tippning bredde ut sig över det aktuella området och stabiliserade sig omkring vid 150 m ö h under en period innan den slutligen helt tippade över, vilket skulle kunna förklara varför bland annat undersökningar vid Ågårdsberget

i Ljungby och vid Hamneda påvisat tidig- och mellanmesolitiska boplatser som legat omkring 150 m ö h men som inte är tydligt kopplade till dagens vattendrag (Knarrström 2000, Persson 2002). Vad det gäller stenåldersboplatser i relation till 150 m ö h har Carl Persson satt samman en spridningsbild av dessa, och konstaterat att flera av dessa ligger på lägen som inte korrelerar med dagens vattendrag, se figur 2 (Jönsson & Persson 2003). Eftersom 150-meters nivån tangeras vid några platser inom det aktuella utredningsområdet föreslås det således att dessa undersöks. Några av dessa ligger även i anslutning till torv/mossmarker vilket ytterligare ökar dess potential för möjliga boplatslägen.

De många torvmossor som finns längs sträckan behöver dock alla inte ha varit tidigare vattendrag, utan de kan även vara resultat av grundvattenhöjningar (Persson 2012:153) För att klargöra sådana förhållanden behövs provborrningar, vilket även har utförts i några av torvmarkerna i området i samband med utredningen år 2000. I en rapport av Per Lagerås bedöms potentialen i flera av de torv- och mossmarker som ligger i området. Vad det gäller potential för boplatsspår från stenåldern lyfts framförallt områden omkring Ugglemossen och Danielstorp fram, vilka bedöms ha varit del av tidigare sjöar. se bilaga 2 och Lagerås 2000b.

Kunskapspotential och antikvarisk inriktning

De arkeologiska undersökningar som tidigare gjorts för väg E4 genom Kronobergs län vid Hamneda och vid Markaryd har tillfört nya kunskaper omkring förhistorien i det sydsvenska inlandet särskilt när det gäller frågor omkring agrar utveckling. De arkeologiska insatser som kan bli aktuella inför utbyggnaden av E4:an vid Ljungby kan även de bli betydelsefulla men förutsättningarna är delvis annorlunda. En skillnad är att utbyggnaden av motorvägsavsnittet mellan Ljungby och Toftaholm görs i form av en vägbredd-

ning vilket innebär att mindre ytor berörs än vid utbyggnaderna i Hamneda och Markaryd där E4:an fick helt nya sträckningar. Eftersom Sydvästlänken lagts ned längs stora delar av vägsträckningens västra sida finns dessutom tillgång till ytor som genom tidigare undersökningar redan frigjorts från fornlämningar eller där de kvarvarande fornlämningsområdena är så fragmenterade att undersökningar inte blir meningsfulla. Detta gör att de arkeologiska insatserna inför breddningen av E4-avsnittet kan förväntas bli små i jämförelse med de tidigare nämnda utbyggnaderna. Ändå berör det aktuella utredningsområdet ett stort antal kända fornlämningar och även platser där boplatzlämningar kan finnas dolda under mark. Vägsträckans tre mil långa snitt genom kulturlandskapet ger möjlighet att ställa övergripande frågor omkring bebyggelseutveckling och markutnyttjande. Jämförelser med de tidigare undersökningarna vid Hamneda och Markaryd kan ge goda möjligheter att arbeta med sådana övergripande frågor. Sett i detta sammanhang kan även mindre arkeologiska insatser ge ett högt utbyte. En förutsättning för detta är dock att man har en övergripande plan för undersökningarna och att de inriktas på frågeställningar som är lämpade för projektet.

I de riktlinjer för fortsatta insatser som föreslogs i utredningen från år 2000 framhöll man särskilt möjligheten till förståelse av en regional odlings- och bebyggelseutveckling genom jämförelser med Hamneda-undersökningarna. Man betonade särskilt möjligheten att studera skillnaderna mellan odling och bebyggelse i dalgångens övre, moränbundna delar och dess lägre delar med sandiga jordar. Man nämner även möjligheten att studera odlingssystemens långsiktiga förändring och betonar vikten av miljöarkeologiska undersökningar. Dessa riktlinjer kan till stor del fortfarande anses vara adekvata. Förutsättningarna har dock i viss mån ändrats sedan dess. Å ena sidan har mycket ny kunskap tillkommit vilket ger förutsättningar för att utveckla vissa perspektiv, till exempel frågan om boplatsernas läge i landskapet. Å andra sidan framstår det tydligt att de

arkeologiska insatserna som tidigare nämnts kan förväntas bli begränsade. De tidigare riktlinjerna kan utvecklas och kompletteras till tre teman lämpade som föreslås som inriktning för fortsatta arkeologiska insatser. Dessa är agrar utveckling, boplatsernas läge i landskapet samt den yngre järnåldern i Lagandalen.

Agrar utveckling

Genom de tidigare undersökningarna för väg E4 vid Hamneda och Markaryd kan Lagans dalgång betraktas som ett nyckelområde för förståelsen av inlandets odlingsutveckling i Sydsverige. Här kan undersökningar längs den nu aktuella sträckan ge ny kunskap som kan fördjupa och problematisera resultaten från tidigare E4-undersökningar. En aspekt som kan nämnas är frågan om bronsålderns odling och stenröjning i Lagandalen. Många av de röjningsröseområden som berörs vid det aktuella Ljungby-avsnittet ligger mer centralt i förhållande till den förhistoriska bygden än de som undersöktes vid tidigare undersökningar. Resultat från undersökningar längs Sydvästlänken och även tidigare undersökningar vid Ljungby tyder på att stenröjningen på dessa platser tagit sin början redan under bronsålder (Granath 2003, 2004). Detta kan jämföras med Hamnedaområdet där stenröjningen började runt tiden för Kristi födelse (Lagerås 2000). Det är möjligt att man även i Lagandalen inlett stenröjningen i dalgångens mer centrala delar redan under bronsålder men att detta inte speglats i tidigare undersökningar som främst berört röjningsröseområdena belägna i dalgångens periferi. Detta skulle förändra bilden som idag råder inom forskningen där man betonat skillnaderna mellan Värends centralbygd, med omfattande stenröjning redan under bronsålder, och Lagandalen som man sett som ett område med stenröjning först under äldre järnålder (Skoglund 2005:70-81).

I och med att flera berörda röjningsröseområden har delundersökts och daterats finns möjligheten att sammanställa och analysera dessa resultat. Med utgångspunkt från detta

kan man sedan överblicka behoven av eventuella kompletteringar för att täcka in olika typer av fossil åkermark eller olika lägen i landskapet. Med begränsade insatser kan man på detta sätt få ett bra underlag för att datera odling och stenröjning i denna del av Lagandalen. En förutsättning för att man ska kunna göra jämförande studie är även att man utför miljöarkeologiska undersökningar vilket skisserats i utredningen från år 2000. Man kan då få en värdefull bild av områdets odlingshistoria som kan sättas in i ett regionalt sammanhang. De frågor omkring utvecklingen av olika odlingsystem som formulerades i utredningen från år 2000 förefaller i nuläget mindre lämpade eftersom antagligen alltför små ytor med odlingslämningar kommer att beröras.

Boplatser

Sedan den föregående utredningen gjordes har kunskapen om de förhistoriska boplatserna i Lagandalen ökat och som tidigare nämnts finns det nu fler kriterier för att peka ut möjliga boplatslägen än tidigare. I samband med undersökningarna för Sydvästlänken gjordes få ansatser att lokalisera boplatslämningar och vid kommande undersökningar är det därför viktigt att prioritera boplataspekten. En typ av boplatser som påträffades i samband med E4-undersökningarna vid Hamneda och även påträffats på andra platser är boplatser inom röjningsröseområden. Om ytterligare ytor med fossil åkermark kommer att beröras inom det framtida vägområdet är det viktigt att utreda förekomsten av boplatslämningar inom dessa.

Då det gäller mesolitiska boplatser har man, som nämnts tidigare, under senare år uppmärksammat att boplatser och fyndplatser från denna period inte är lokaliserade till nuvarande vattendrag utan främst till nivåer omkring en höjd av 150 m ö h. Förmodligen hör detta samman med Fornbolmens vattennivåer som dock är dåligt kända för vattensystemets södra

delar. Den aktuella E4-sträckningen berör en rad möjliga boplatslägen som kan relateras en strandnivå på en höjd av omkring 150 m ö h. Flera partier av det aktuella utredningsområdet har legat centralt i Lagans vattensystem och bör ha varit väl utnyttjade redan under tidiga delar av mesolitikum. Om sådana lämpliga boplatslägen berörs av vägområdet är det viktigt att dessa utredningsgrävs för att undersöka förekomsten av mesolitiska boplatslämningar. Här finns goda möjligheter till ny kunskap om den äldre stenåldern i Smålands inland. Möjligheter till jämförelser med boplatser bland annat vid Markaryd i vattensystemets södra del och Nennesmo i den norra delen kan ge viktiga bidrag till forskningen omkring Fornbolmen som inlandsområde i en i övrigt kustbunden tidsålder (Gustafsson 2008, Persson 2012).

Yngre järnålderns landskap

Lagandalen framstår med sina välbevarade och omfattande höggravfält som ett distinkt och välavgränsat bebyggelseområde under yngre järnålder. I forskningsdiskussionen omkring regionalitet och identiteter under yngre järnålder har Finnveden och Lagandalen ofta tagits som exempel på ett bebyggelseområde med en tydligt markerad särart i fråga om gravformer och gravritualer (Artelius 2010, Burström 1991, Svanberg 2003a, 2003b). Trots det stora antalet gravfält har mycket få boplatslämningar påträffats från denna tidsperiod. Möjligheten att få kunskap om var den yngre järnålderns boplatser legat och hur de sett ut är i detta sammanhang av särskilt intresse. Den aktuella E4-sträckningen passerar nära flera yngre järnåldersgravfält och det är här viktigt att noga utreda om det finns boplatslämningar eller under mark dolda gravar inom dessa avsnitt. Även förhållandevis begränsade lämningar eller delar av boplatstytor kan här ha en hög kunskapspotential.

Resultat

Berörda fornlämningar, objekt och förslag på åtgärder

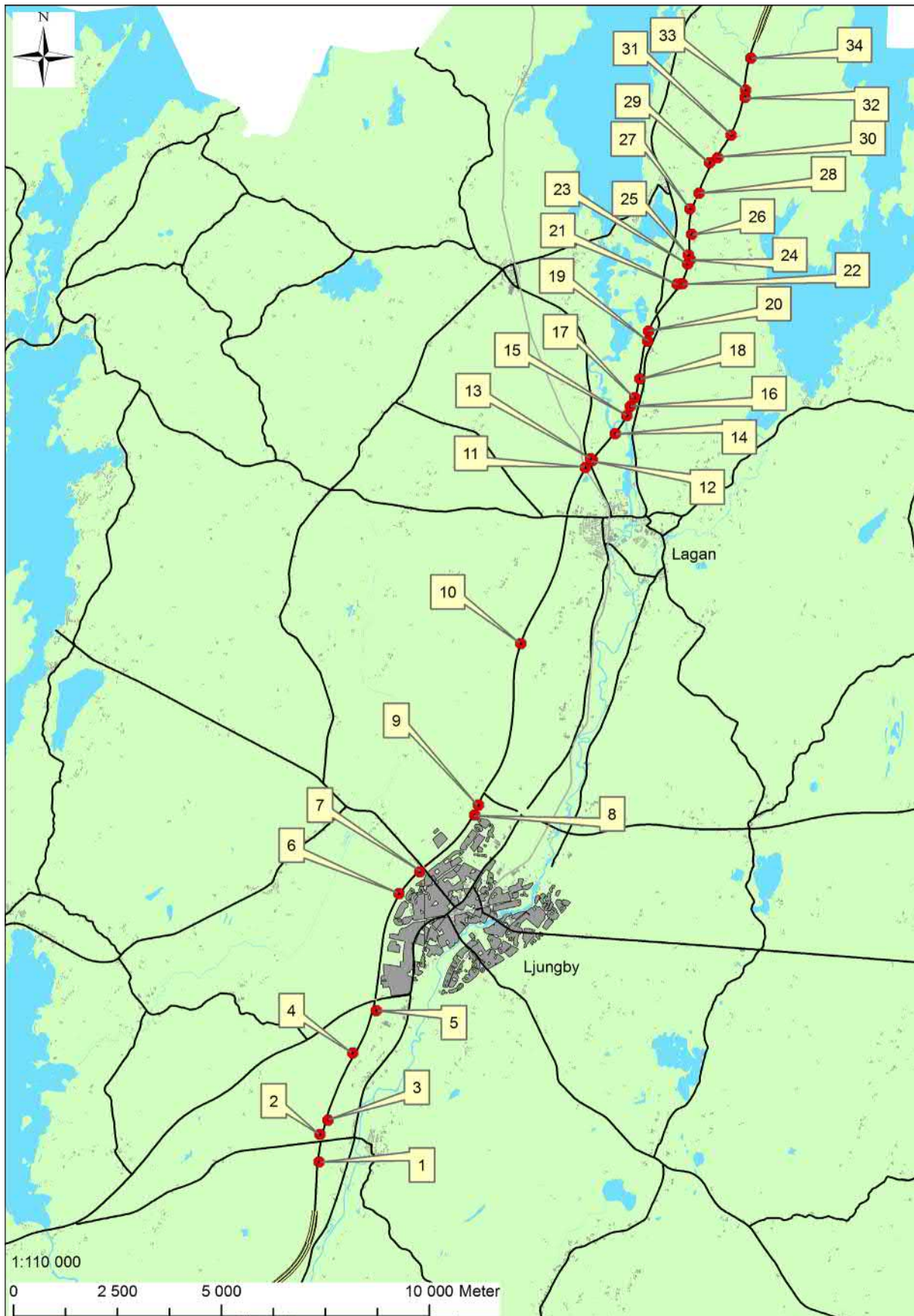
Objekten inom utredningsområdet är numrerade mellan 1-34. Dessa utgörs av 20 boplatslägen och 13 områden med fossil åker samt ett gravfält. Sammantaget föreslås 28 av dessa för vidare antikvariska åtgärder om de berörs av fortsatta markexploateringar. De sex objekt som inte föreslås för vidare undersökningar är fossila åkermarksområden som delundersökts inom Sydvästlänken.

En översikt av de aktuella objekten presenteras i figur 3 och tabell 1. Mer detaljerade kartor över de berörda fasta fornlämningarna och föreslagna utredningsområden visas i figur 4 till 21.

De kulturhistoriska objekt, såsom t.ex. stenmurar som ej är registrerade i FMIS och som togs upp i utredningsrapporten från år 2000 redovisas ej i följande sammanställning. Det samma gäller de kulturhistoriska lämningar som uppmärksammades i inventeringen inför

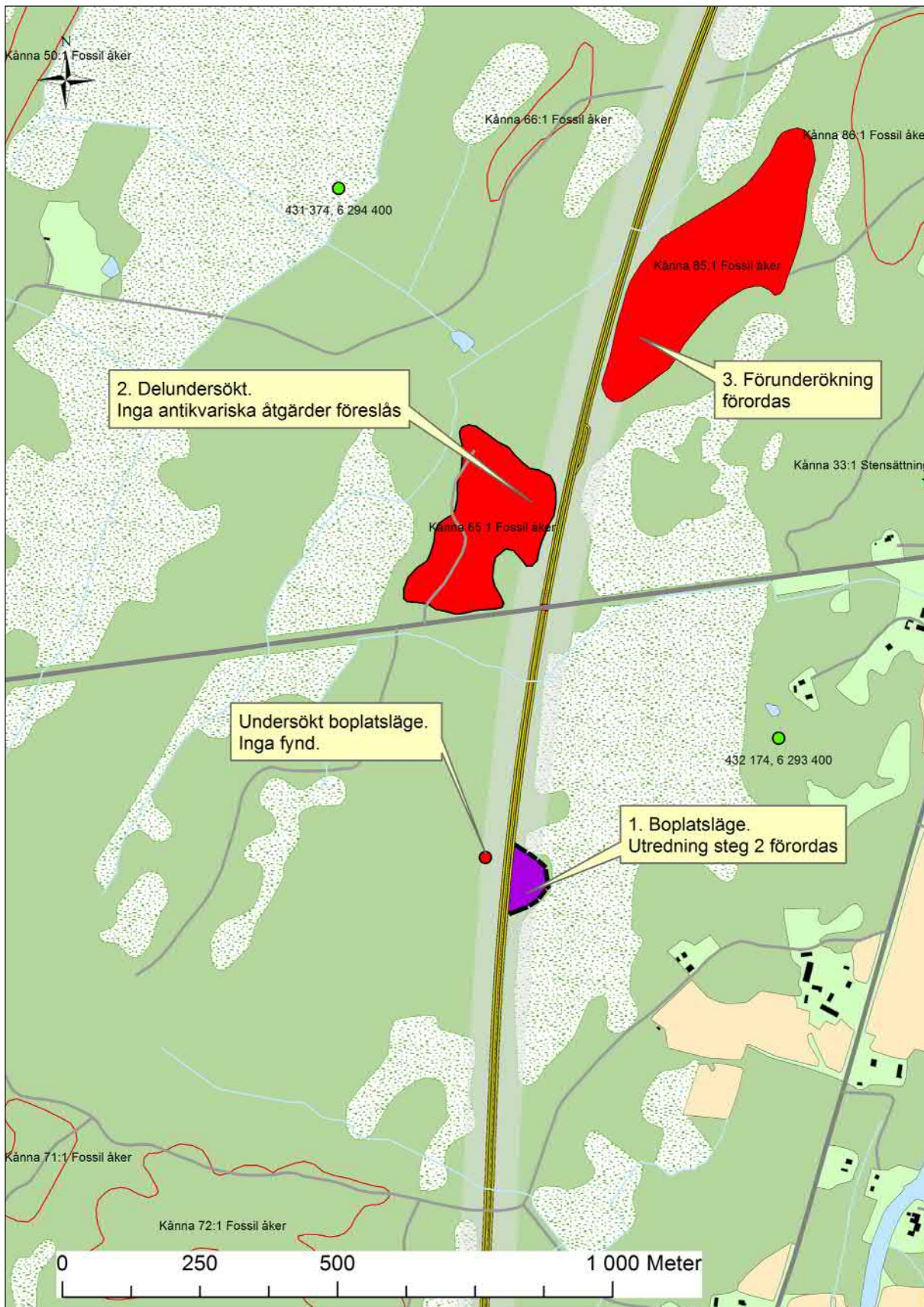
Sydvästlänken. Samtliga dessa objekt utgjordes av yngre odlingslämningar och föreslogs att ej undersökas vidare. Lämningarna är dock utmärkta och beskrivna i utredningsrapporten från år 2000 samt i den arkeologiska inventeringen inför Sydvästlänken (Ternström 2011).

I de åtgärdsförslag som föreslås i nedanstående text nämns *arkeologisk utredning steg 2* samt *förundersökning*. Syftet med en utredning steg 2 är att genom en fältundersökning/utredningsgrävning ta reda på om några fasta fornlämningar eller kulturlämningar finns inom ett avgränsat område. Avsikten med en förundersökning är att avgränsa och bedöma en känd fornlämning genom en begränsad fältundersökning/grävning. Vid en förundersökning kan bland annat frågor om fornlämningens ålder, omfattning och komplexitet beröras. Alla beslut om arkeologiska åtgärder fattas av länsstyrelsen.

Figur 3. Översiktsbild av samtliga objekt inom utredningsområdet

Nr	Socken	Lämningstyp	Status	Förslag på åtgärd
1	Kånna	Boplatsläge	Utredningsobjekt/ möjlig fornlämning	Utredning steg 2
2	Kånna	Fossil åkermark, RAÄ 65:1	Fast fornlämning	Inga åtgärder föreslås
3	Kånna	Fossil åkermark, RAÄ 85:1	Fast fornlämning	Förundersökning
4	Kånna	Fossil åkermark RAÄ 126:1	Fast fornlämning	Förundersökning
5	Kånna	Fossil åkermark RAÄ 127:1	Fast fornlämning	Förundersökning
6	Ljungby	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
7	Ljungby	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
8	Ljungby	Fossil åkermark, RAÄ 120:1	Fast fornlämning	Förundersökning
9	Ljungby	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
10	Berga	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
11	Berga	Boplatsläge/hög	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
12	Berga	Boplatsläge, röjningsröse och möjlig stensättning.	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
13	Berga	Fossil åkermark, RAÄ 276:1-2	Fast fornlämning	Förundersökning
14	Berga	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
15	Dörarp	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
16	Dörarp	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
17	Dörarp	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
18	Dörarp	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
19	Dörarp	Gravfält, RAÄ 9:1	Fast fornlämning	Förundersökning
20	Dörarp	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
21	Dörarp	Fossil åkermark, RAÄ 127:1	Fast fornlämning	Inga åtgärder föreslås
22	Dörarp	Fossil åkermark RAÄ 131:1	Fast fornlämning	Förundersökning
23	Dörarp	Fossil åkermark RAÄ 121:1.	Fast fornlämning	Inga åtgärder föreslås
24	Dörarp	Boplatsläge		Utredning steg 2
25	Dörarp	Fossil åkermark RAÄ 118:1	Fast fornlämning	Inga åtgärder föreslås
26	Dörarp	Fossil åkermark RAÄ 190:1	Fast fornlämning	Förundersökning
27	Dörarp	Fossil åkermark RAÄ 116:1	Fast fornlämning	Inga åtgärder föreslås
28	Dörarp	Fossil åkermark RAÄ 106:1	Fast fornlämning	Inga åtgärder föreslås
29	Dörarp	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
30	Dörarp	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
31	Dörarp	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
32	Dörarp	Fossil åkermark RAÄ 170:1	Fast fornlämning	Förundersökning
33	Dörarp	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2
34	Dörarp	Boplatsläge	Möjlig fornlämning	Utredning steg 2

Figur 4. Kånna socken objekt 1-3. Den svagt gråa sträckningen längs E4:an motsvarar ungefär utredningsområdet på 50 meter på var sida om vägen. Fasta fornlämningar som berörs av utredningsområdet är rödfärgade. Boplatslägena är markerade lila.

Kånna socken

I Kånna socken berörs fem objekt varav det inom fyra föreslås vidare antikvariska åtgärder. De berörda objekten utgörs av fyra områden med fossil åker samt ett boplatssläge, se figur 4 och 5.

Objekt 1

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Mindre skogsbevuxen moränhöjd i direkt anslutning till en mosse/torvmark. Höjdläget bedöms vara gynnsamt för boplatsslämningar. Höjdnivån är ca 157 m ö h. Det är dock oklart i fall mossen har varit ett tidigare öppet vattendrag eller ej.

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning.

Objekt 2

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 65:1

Allmän beskrivning: Fossil åkermark, 350x120-180 meter (N-S), bestående av ca 100 röjningsrösen. Dessa är 3-5 meter i diameter och 0,2-0,4 meter höga. Den berörda delen utgörs av en östsluttning och den fossila åkermarkens utkant. Området ligger i skogsmark.

Tidigare undersökningar: Fornlämningen delundersöktes 2012 inom Sydvästlänken. Totalt elva röjningsrösen berördes av undersökningen. Tre av dessa undersöktes och daterades till 250 – 410 e. Kr (romersk järnålder), 430-600 e. Kr (folkvandringstid/vendeltid) samt 760-410 f. Kr (yngre bronsålder/förromersk järnålder).

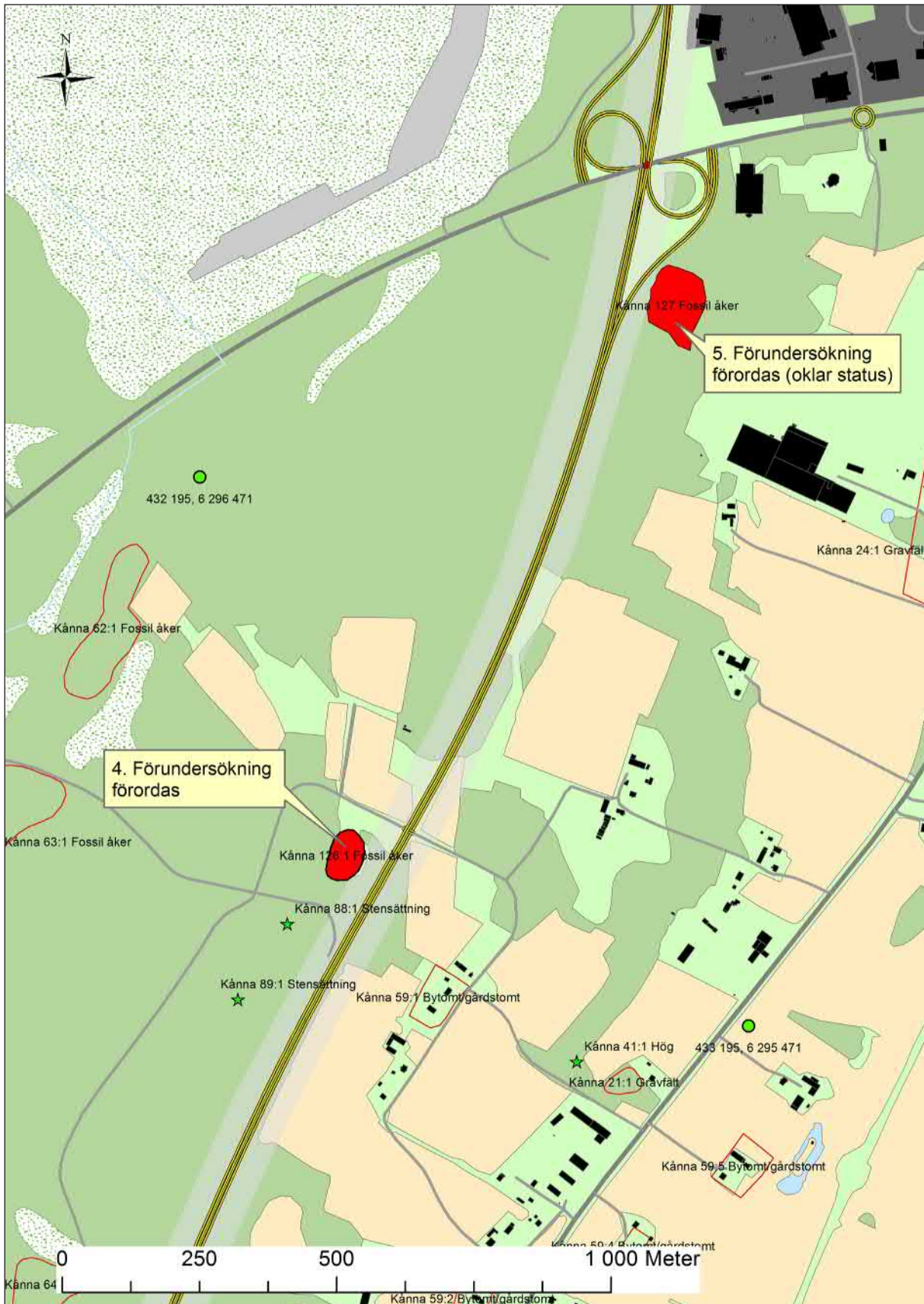
Förslag till åtgärd: Inga vidare undersökningar förordas. Detta eftersom en större del av fornlämningen delundersöktes inom Sydvästlänken. De 7-8 meter som kvarstår av fornlämningen inom den aktuella 50-meterszonen bedöms inte kunna tillföra tillräcklig med ny kunskap.

Objekt 3

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 85:1

Allmän beskrivning: Fossil åkermark, 600x100-200 meter (NÖ-SV), bestående av ca 150 röjningsrösen. Dessa är 4-6 meter i diameter och 0,3-0,5 meter höga. Endast enstaka rösen berörs av utredningsområdet. Området ligger i skogsmark.

Förslag till åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området föreslås förundersökning.

Figur 5. Kånna socken objekt 4-5. De båda fossila åkermarksområdena tangeras i kanten av utredningsområdet.

Objekt 4

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 126:1

Allmän beskrivning: Fossil åkermark bestående av ett tiotal övertorvade röjningsrösen, ca 2 meter i diameter och 0,1-0,2 meter höga. Omgivande mark utgörs av äldre betesmark. Området ligger på gränsen till utredningsområdet.

Förslag till åtgärd: Den fossila åkermarken ligger ca 38-40 meter från dagens väg E4. Om markingrepp inte kan undvikas föreslås arkeologiska insatser i form av en arkeologisk förundersökning.

Objekt 5

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 127:1

Allmän beskrivning: Fossil åker, oregelbunden, 160x110 meter (NNV - SSÖ), med ett 30-tal övertorvade röjningsrösen. Dessa är 4-6 meter i diameter och 0,1 - 0,5 meter höga. Dock har det genomförts exploateringar i närområdet och det är oklart i vilket omfattning fornlämningen finns kvar.

Förslag till åtgärd: Den fossila åkermarken ligger idag utifrån FMIS ca 45 meter från huvudvägen (E4) men ca 10 meter från en avfart. Om en markexploatering berör fornlämningen föreslås att en förundersökning genomförs.

Figur 6. Ljungby socken objekt 6 och 7.

Ljungby socken

I Ljungby socken berörs fyra objekt varav det inom samtliga föreslås antikvariska åtgärder i fall de påverkas av en markexploatering. De berörda objekten utgörs av tre boplatsslägen samt en fossil åker, se figur 6 och 8.

Objekt 6

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Området ligger mellan väg E4 och Sydvästlänkens arbetsområde där en ca 20 meter bred och 100 meter lång sträcka är oexploaterad, se figur 7. Objektet bedöms uppvisa potential för boplatsslämningar. Höjdnivån tangerar 150 m ö h och området ligger även ca 130 meter öster om järnåldersgravfältet RAÄ Ljungby 4:1. Områdets norra del sluttar lätt åt norr medan den södra är relativt plan.

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Objekt 7

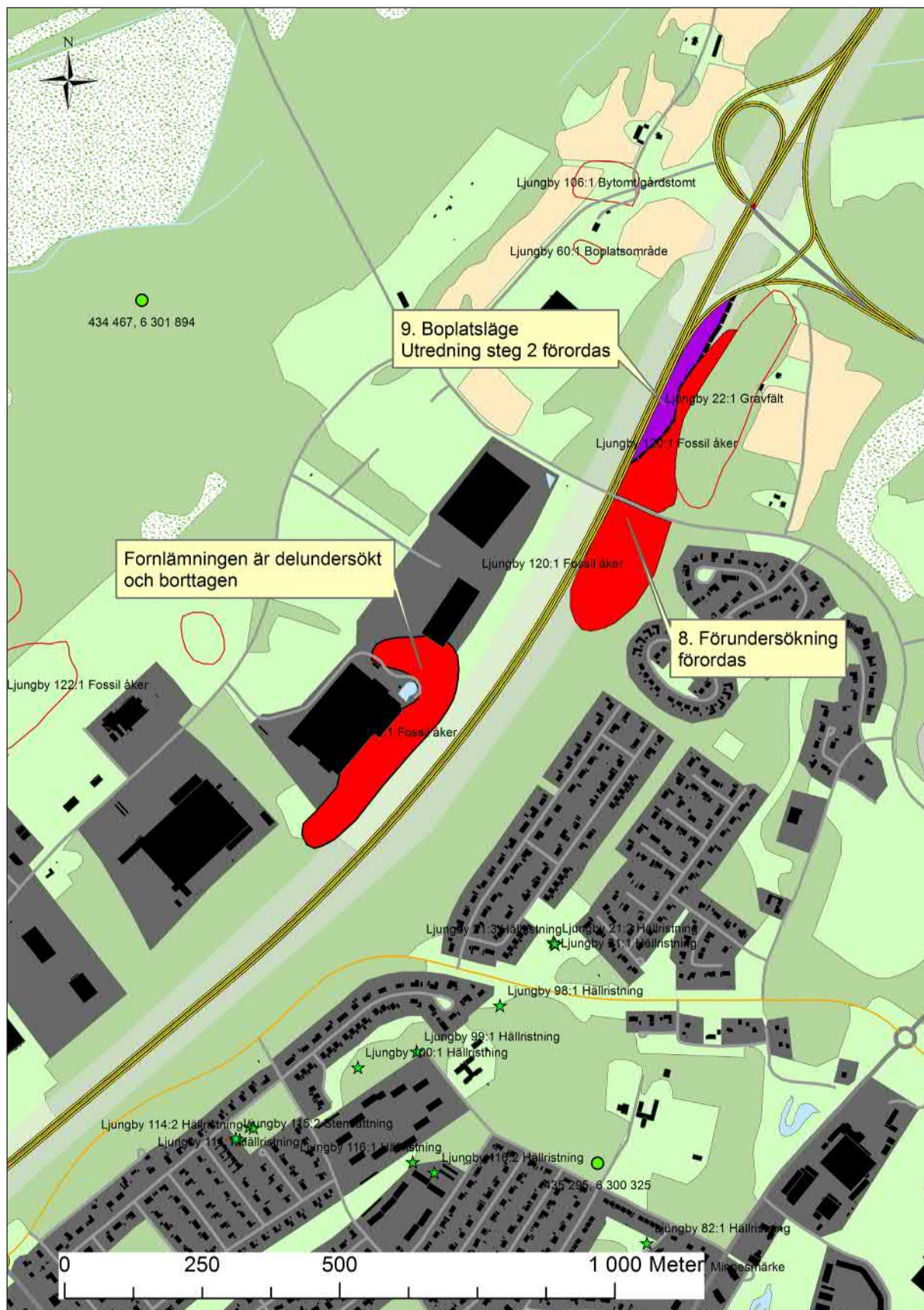
Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning).

Allmän beskrivning: Objektet utgörs av ett delvis skogsbevuxet och förhållandevis jämnt markområde i anslutning till järnåldersgravfältet RAÄ Ljungby 48:1. Området som är markerat är ca 250x50 meter stort.

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning.

Figur 7. Objekt 6 utgörs av en oexploaterad korridor mellan Sydvästlänkens arbetsområde i väst och E4:an i öster. Foto mot söder.

Figur 8. Ljungby socken objekt 8 och 9.

Figur 9. Bilden visar delar av objekt 9. Gravfältet RAÄ 22:1 ligger till höger i bilden. Foto mot norr.

Objekt 8

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 120:1, närhet till gravfält RAÄ 22:1.

Allmän beskrivning: Fossil åkermark, ca 600x20-100 meter (N-S), bestående av minst 100 röjningsrösen med en storlek mellan 2-6 meter i diameter och 0,2-0,5 meter höga. Stenmaterial utgörs av 0,2-0,3 meter stora stenar. Området delas av en väg och ligger på en flack moränhöjd, till största delen i skogsmark. Den norra delen ligger i öppen mark och gränsar till RAÄ 22, ett långsträckt gravfält med ca 70 högar. I områdets nordligaste del är en stenvall, ca 10 meter lång (NÖ-SV), 1,2 m bred och 0,2-0,3 meter hög. Gravfältet RAÄ 22:1, som ligger precis i kanten av 50-meterszonen från väg E4, har höga upplevelsemässiga värden och bör i så stor utsträckning som möjligt skyddas. Avståndet mellan avfartsvägen till riksväg 25 och gravfältet är i dagsläget mycket litet.

Förslag till åtgärd: Gravfältet har stora upplevelsemässiga aspekter och det föreslås således att så få markingrepp som möjligt genomförs på den östra sidan av vägen. Om markingrepp inte kan undvikas föreslås vidare arkeologiska insatser i form av en förundersökning.

Objekt 9

Typ av lämning: Topografiskt lämpligt boplatsläge i anslutning till den fossila åkermarken RAÄ 120:1 samt gravfältet RAÄ 22:1.

Allmän beskrivning: Boplatslägen i anslutning till den fossila åkermarken RAÄ 120:1 samt gravfältet RAÄ 22:1. Området som är markerat är ca 400 meter långt och som breddast 50 meter. Området utgörs av både öppen och glest skogsbevuxen mark som är relativt plan, se figur 9. I närområdet ca 200 meter åt väster (RAÄ Ljungby 60:1) har det tidigare påträffats boplatslämningar som daterats till mellersta bronsålder (Skoglund 1994, Bengtsson & Hulting Lindgren 2006). Området vid Eka uppmärksammades i den tidigare utredningsrapporten som en värdefull kulturmiljö (Nylén 2000).

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning.

Figur 10. Berga socken objekt 10. Boplatsläget ligger omkring 150 m ö h. Inga tidigare registrerade fornlämningar ligger i direkt närhet till objektet.

Berga socken

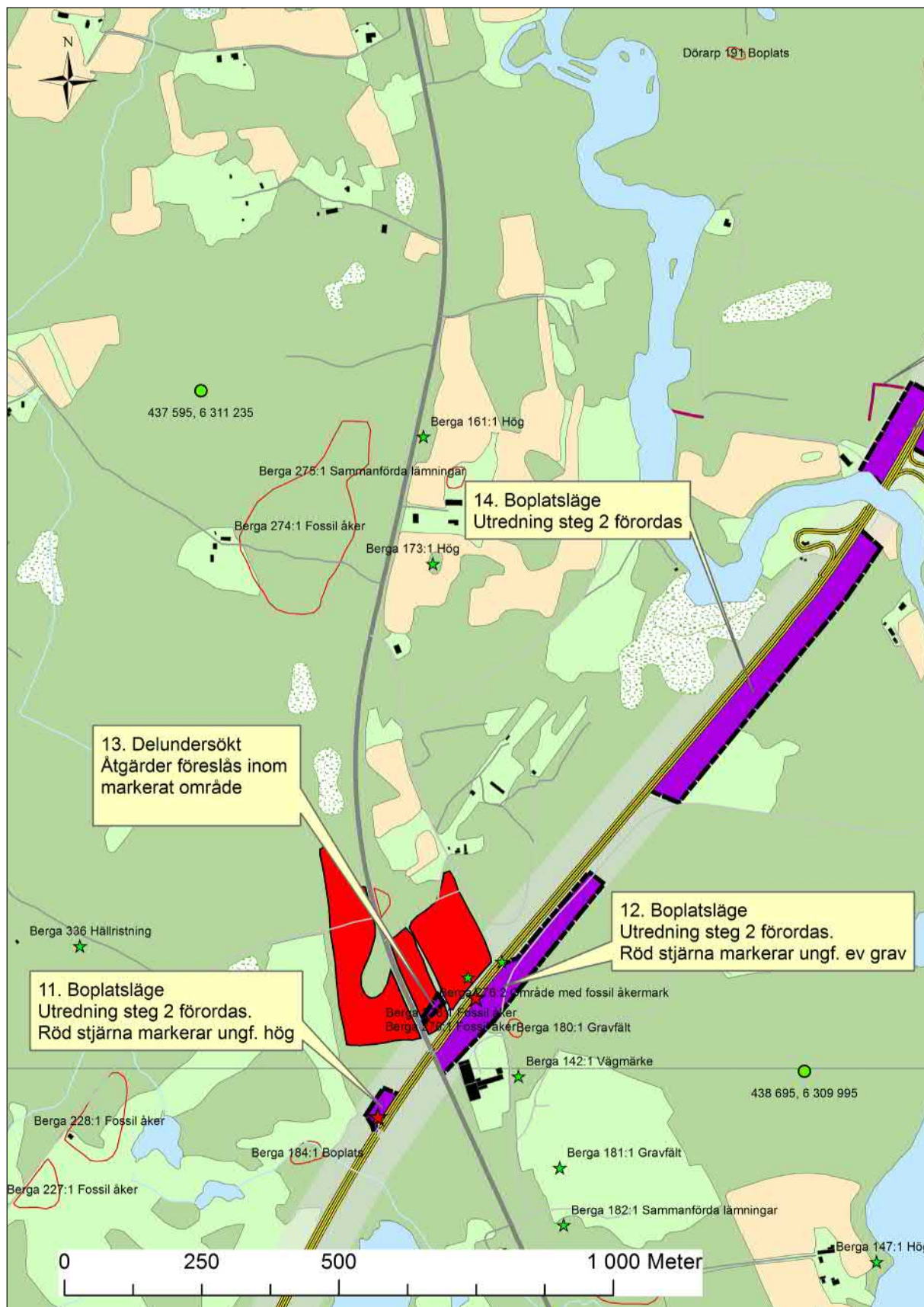
I Berga socken berörs fem objekt varav det inom samtliga föreslås antikvariska åtgärder. De berörda objekten utgörs av fyra boplatsslägen samt en fossil åker, se figur 10 och 11.

Objekt 10

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Det aktuella området ligger på en höjdnivå på omkring 150 m ö h och utgörs av ett flackt markparti. Det är dock något osäkert om jordmassor kan påförts inom området, vilket inte kunde klargöras vid fältbesök.

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Figur II. Berga socken objekt II-14.

Figur 12. Hög med osäker status inom objekt 11. Troligen rör det sig om en övertorvad grus-/jordhög. Foto mot sydöst.

Objekt 11

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Det aktuella området ligger på ett höjdparti mellan Sydvästlänkens arbetsområde och väg E4. Ytan är relativt liten men inom denna ligger en hög direkt norr om en mindre väg. Vid det korta fältbesöket kunde dess status som fast fornlämning varken bekräftas eller avfärdas, se figur 12. Den är dock inte noterad vid inventeringen år 2000 eller vid den utredning som gjordes inför Sydvästlänken 2011.

Förslag på åtgärd: I fall området berörs av en exploatering föreslås en steg 2 utredning, där även den osäkra statusen på högen bör utredas.

Figur 13. Krönläge med den möjliga stensättningen inom objekt 12. Foto mot nordväst.

Objekt 12

Typ av lämning: Boplatsläge, röjningsröse och möjlig stensättning.

Allmän beskrivning: Området bedöms uppvisa potential för under mark dolda boplatslämningar. Den södra delen av det markerade området utgörs av lågt liggande, plan mark som är belägen mellan en industrifastighet och väg E4. Uppe på ett litet höjdparti påträffades vid fältbesök minst ett röjningsröse samt en möjlig stensättning uppe på ett krön, se figur 13. Denna låg uppe på en mindre höjd ca 15-20 meter öster om väg E4. Anläggningen var troligen skadad och var i sitt övertorvade skick svår att bedöma formen på. Den var ca 10 meter lång med enstaka uppstickande stenar. Direkt

väster om denna ligger de tidigare delvis undersökta röjningsröseområdet RAÄ Berga 276:1 inom vilket även graven RAÄ Berga 69:1 låg (Nilsson 1991). Strax norr/nordväst om objekt 12 låg det undersökta och borttagna gravfältet RAÄ Berga 62:1. Ca 60 meter åt öster ligger även gravfältet RAÄ Berga 180:1.

Området övergår sedan i en ås som i kanten tangeras av 50-meterszonen. Åsens övre del bedöms ha förutsättningar för boplatslämningar.

Förslag till åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning inom selektivt valda delar av objektet. Statusen på den eventuella stensättningen och röjningsrösen bör utredas.

Objekt 13

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 276:1-2

Allmän beskrivning: Fossil åkermark, ca 360x40-170 meter (N-S), bestående av ca 200 röjningsrösen. Rösena är 3-5 meter i diameter och 0,1-0,3 meter höga. Inom den fossila åkermarken och i anslutning till denna fanns även en kvadratisk stensättning RAÄ 69:1 daterad till romersk järnålder samt gravfältet RAÄ 62:1 som är undersökt och borttaget.

Tidigare undersökningar: RAÄ 276:2 delundersöktes år 1990. Då 16 röjningsrösen undersöktes och tre anläggningar daterades till yngre bronsålder- förromersk järnålder. Några av dessa röjningsrösen innehöll dock bland annat keramik och hade en gravlikande utformning. En stensättning (RAÄ 69:1) med datering till förromersk järnålder undersöktes även (Nilsson 1991). Direkt öster om den fossil åkermarken undersöktes 1980 fem stensättningar i samband med E4:ans dragning (RAÄ 62:1). Anläggningarna daterades till förromersk järnålder och tolkades som ett gravfält (Åhman 1982).

Inom Sydvästlänkens arbetsområde påträffades inga röjningsrösen och markytan bedömdes som avschaktad.

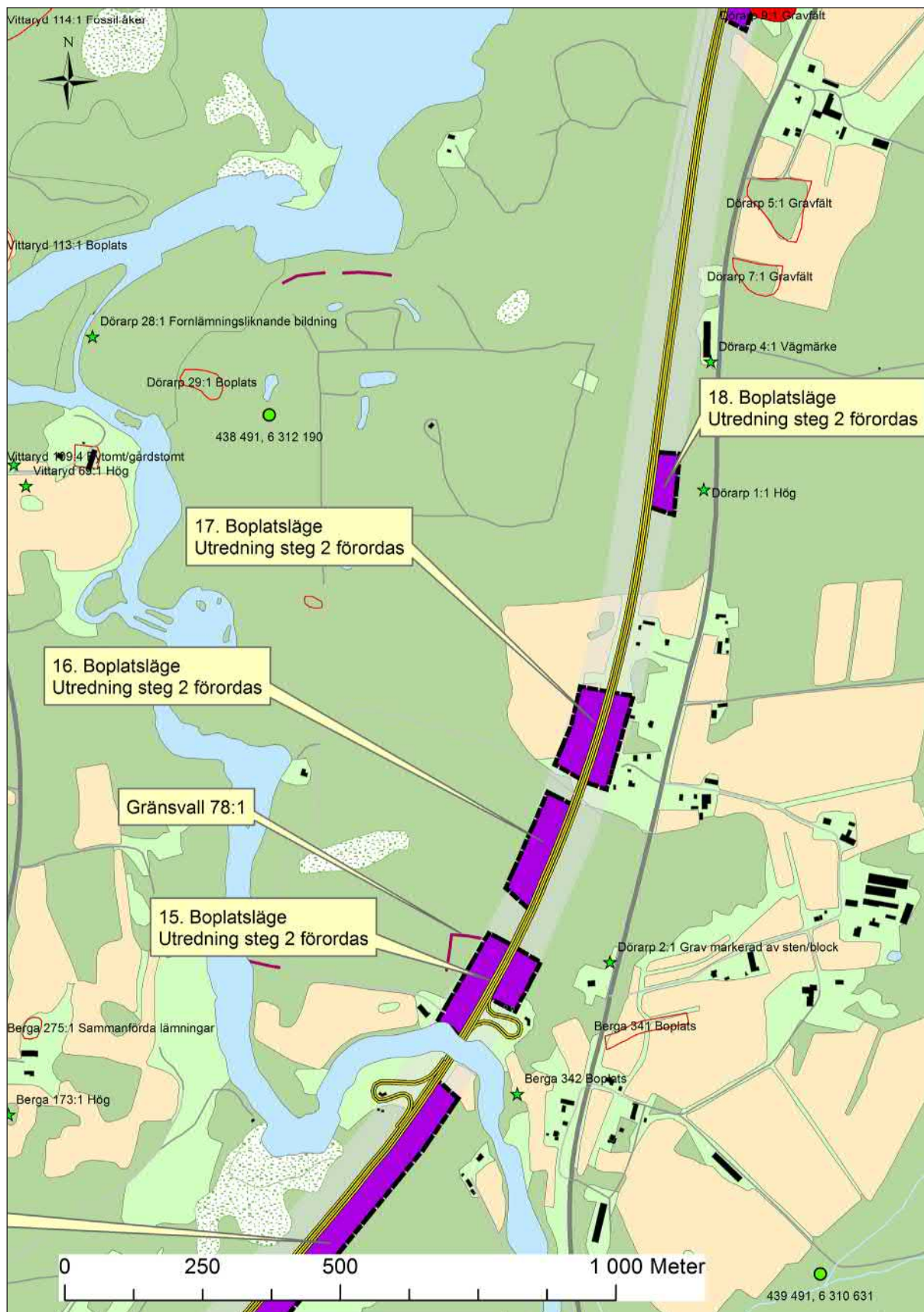
Förslag till åtgärd: Vid fältbesök på platsen växte tät skog inom den nordöstra delen av RAÄ 276:1. Detta gjorde att det inte gick att klargöra om det fanns några synliga lämningar bevarade utanför Sydvästlänkens arbetsområde. Inom 50-meterszonen berörs upp till ett tiotal meter av RAÄ 276:1. Trots den begränsade ytan bör det markerade området förundersökas i fall det berörs av en exploatering. Detta på grund av risken för gravar.

Objekt 14

Typ av lämning: Boplatsläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: I anslutning till Lagan finns flera terränglägen i olika nivåer som kan ha varit lämpliga boplatslägen. Detta gäller både i direkt närhet till ån men även på de lägen som i dag ligger lite längre bort från ån i samband med krönlägen uppe på åsen. Den markerade sträckningen på den östra sidan av väg E4 utgörs av en kuperade ås som varierar mellan ca 152 – 158 m ö h. Delar av åsen har använts som grustag.

Förslag på åtgärd: Om markgrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Figur I4. Dörarps socken objekt 15-18.

Dörarps socken

I Dörarps socken berörs 20 objekt varav det inom 15 föreslås antikvariska åtgärder i fall de påverkas av en eventuell markexploatering. De berörda objekten utgörs av elva boplatsslägen inom ett av dessa ligger även gränsvallen RAÄ 78:1, ett gravfält samt tre områden med fossil åkermark. Objekten finns utsatta på kartor i figur 14, 16, 17 18 och 20.

Objekt 15.

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning) samt gränsvall RAÄ Dörarp 78:1.

Allmän beskrivning: Området väster om vägen närmast Lagan uppvisar en lätt sluttande åkeryta (figur 15) med ett liknande läge som den tidigare påträffade boplatsten RAÄ Berga 342, där bland annat flinta och härदार som daterades till slutet på mesolitikum påträffades. Norr om denna yta breder sig ett flackt höjdläge ut där även en gränsvall, RAÄ Berga 78, ligger. Öster om vägen ligger även ett flack höjdparti.

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet. Om gränsvallen berörs bör denna dokumenteras.

Figur 15. Objekt 15. Åkeryta vid ån Lagan. Fotot mot väst.

Objekt 16.

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning),

Allmän beskrivning: Plant skogsbevuxet höjdparti med närhet till Lagan.

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Objekt 17

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning),

Allmän beskrivning: Boplatssläge som lyftes fram i den tidigare utredningsrapporten från år 2000. Området ligger på mindre höjd i anslutning till sankstråk. Höjden utgör en del av en långsträckt nord-sydgående höjdsträckning. Boplatssläget sträcker sig till största delen på vägens västra sida, inom den östra sidan ligger tomter samt en stor bullervall.

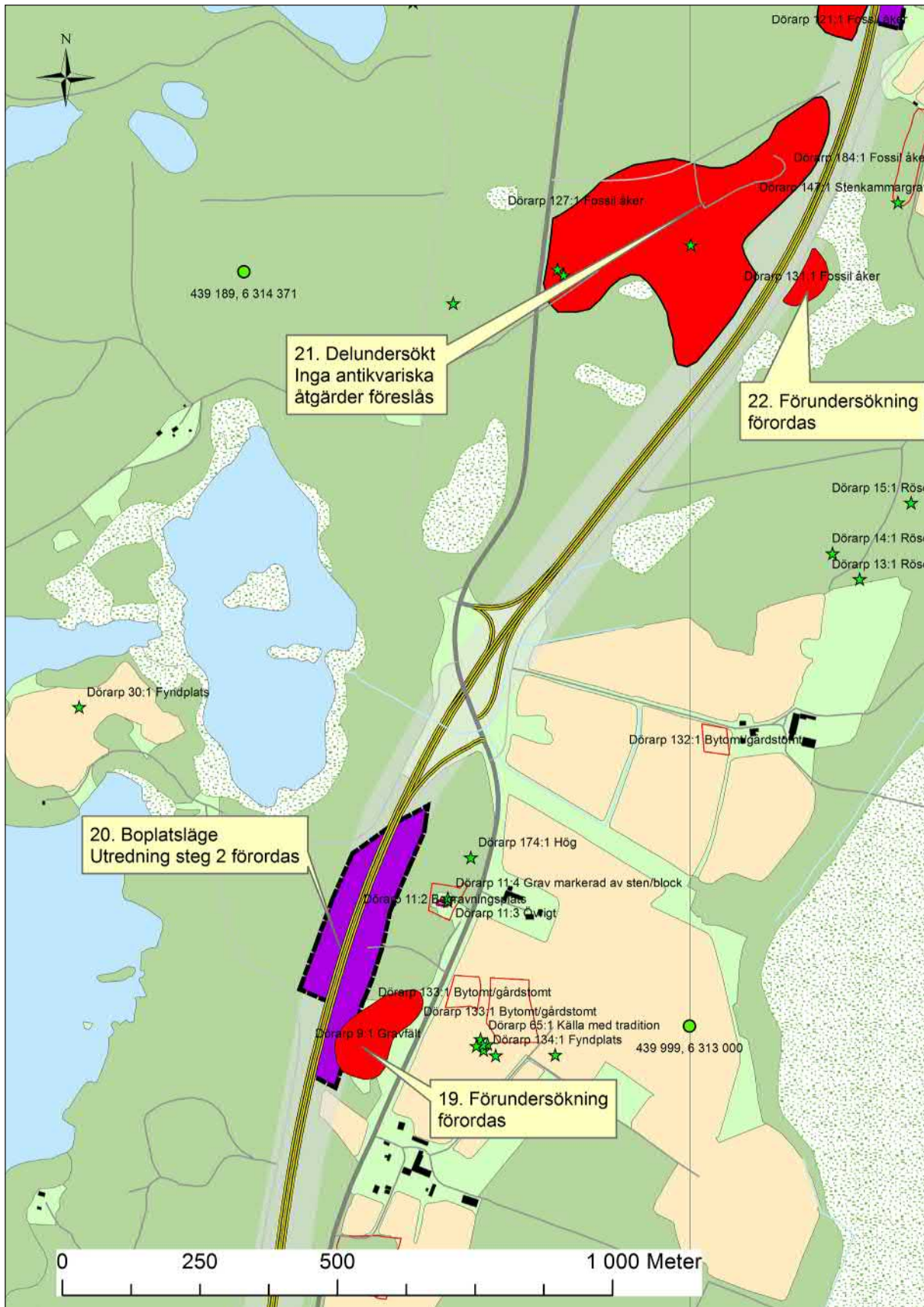
Förslag till åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Objekt 18

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Boplatssläge med närhet till grav. Området ligger ca 80 meter väster om gravhögen RAÄ Dörarp 1:1 ("Spökekullen") som är 12 meter i diameter och 1,5 meter hög. Området består av ett svagt höjdparti med skogsbevuxen mark. Det är oklart i fall området delvis har fyllts ut med påförda jordmassor.

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektiva ytor.

Figur 16. Dörarys socken objekt 19-22.

Objekt 19

Typ av lämning: Gravfält RAÄ 9:1

Allmän beskrivning: Gravfältet utgörs av 90 synliga högar. Dessa är i allmänhet 5-10 meter i diameter och 0,5-1,25 meter höga. Ett femton-tal högar är 10-15 meter i diameter och 1,25-2 meter höga. Fornlämningen ligger på ett plant höjdparti i anslutning till ruinen efter Hallsjö medeltida kyrka. Området är klassat som riksintresse för kulturmiljövården med höga upplevelsemässiga värden, se bilaga 1. I fall hela undersökningsområdet på 50 meter brukas kommer gravfältets västra kant att tangeras.

Förslag till åtgärd: Med anledning av den välbevarade fornlämnings- och kulturmiljön i området är det angeläget att utbyggnaden av vägen görs på västra sidan om nuvarande väg. Om markingrepp inte kan undvikas i eller intill gravfältet är en förundersökning nödvändig.

Objekt 20

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Boplatssläge i samband med gravfältet RAÄ 9:1 och den övriga järnåldersmiljön i Hallsjö. Området ligger på två plana höjder som delas av väg E4. Den västra sidan är delvis skogsbevuxen medan den östra är öppen mark i anslutning till gravfältet.

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Objekt 21

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 127:1

Allmän beskrivning: Fossil åkermark, 650x50-350 meter (NÖ-SV) bestående av ca 200 röjningsrösen. Rösena är 3-6 meter i diameter och 0,2-0,5 meter höga. Det aktuella utredningsområdet berör den fossila åkermarkens östra kant där rösena ligger förhållandevis glest.

Tidigare undersökningar: Inom Sydvästlänkens arbetsområde undersöktes totalt tre röjningsrösen vilka daterades till perioden förromersk järnålder – folkvandringstid, 250-540 e. Kr. samt 170 BC – 30 e. Kr.

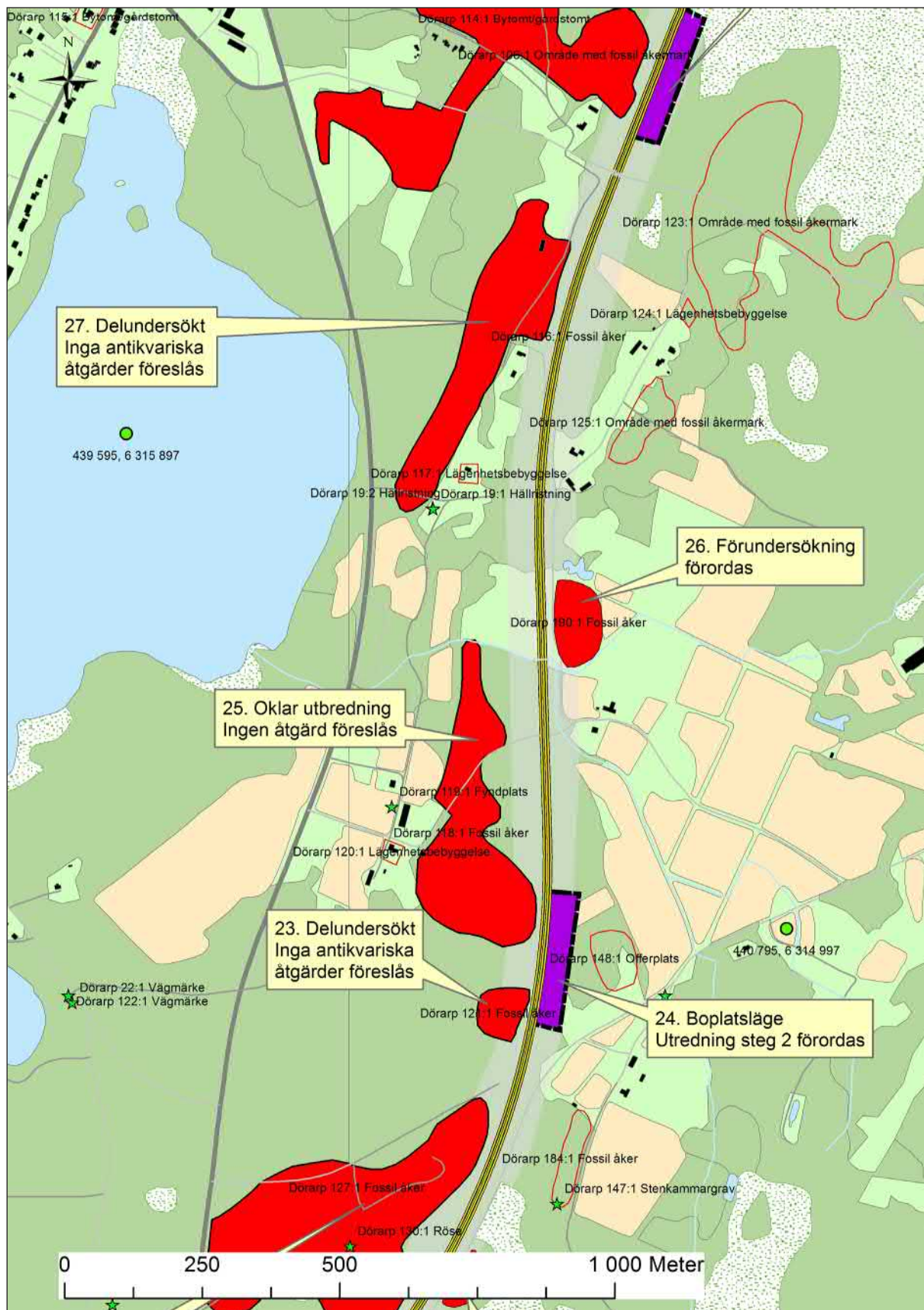
Förslag till åtgärd: Eftersom en tidigare undersökningar har gjorts av den fossila åkermarken föreslås det att ingen vidare åtgärder genomförs. Enbart ett 10-tal meter kvarstår av fornlämningen inom den aktuella 50-meterszonen.

Objekt 22

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 131:1

Allmän beskrivning: Fossil åkermark, 100x50 meter (NNÖ-SSV), vilken ligger på en mindre moränförhöjning omgiven av sankmark. Området består av ca 10 röjningsrösen, 3-5 meter i diameter och 0,2-0,4 meter höga.

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom fornlämningen föreslås arkeologiska åtgärder i form av en förundersökning.

Figur 17. Dörarps socken objekt 23-27.

Objekt 23

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 121:1.

Allmän beskrivning: Fossil åkermark, ca 90x80 meter (NNÖ-SSV), bestående av ca 30 röjningsrösen. Rösena är 3-5 meter diameter och 0,2-0,4 meter höga. Området ligger på en mindre skogbevuxen förhöjning.

Tidigare undersökningar: Sydvästlänkens korridor löpte i den östra kanten av den fossila åkermarken och berörde ett tio-tal röjningsrösen. Av dessa undersöktes tre varav sedan två daterades. Dateringarna motsvarade romersk järnålder/folkvandringstid (250-430 e. Kr samt 330-540 e. Kr)

Förslag till åtgärd: Inga vidare åtgärder i form av undersökningar av röjningsrösen föreslås. Enbart ett tiotal meter kvarstår av fornlämningen inom den aktuella 50-meterszonen.

Objekt 24

Typ av lämning: Boplatssläge med närhet till offerplats (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Höjdläge som övergår i lägre liggande mark i den norra delen av området som utgörs av åkermark. Området ligger direkt väster om RAÄ Dörrarp 148:1 som registerats som möjlig offerplats. Denna utgörs idag av mossmark. I mossen har det påträffats två medeltida järnyxor, stenyxor, flintspets, bearbetad flinta samt ett enligt FMIS benknotsformat bryne (troligen mellanneolitiskt). I området finns även röjningsrösen och en stenmur av yngre karaktär.

Förslag till åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Objekt 25

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 118:1

Allmän beskrivning: Fossil åkermark, ca 530x30-200 meter (N-S), bestående av ca 200 röjningsrösen. Rösena är 3-6 meter i diameter och 0,2-0,4 meter höga. Endast områdets sydöstra del berörs. Områdets närmast vägen ligger lägre än fornlämningen i övrigt och rösena ligger här förhållandevis glest.

Inom Sydvästlänkens arbetsområde påträff-

fades inga röjningsrösen och avgränsningen på fornlämningen bedömdes vara feldefinierad.

Förslag till åtgärd: Den icke exploaterade mark som kvarstår utanför Sydvästlänkens arbetsområde och inom det aktuella utredningsområdet är liten, detta samtidigt som fornlämningens avgränsning är osäker. Inga vidare antikvariska åtgärder föreslås.

Objekt 26

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 190:1.

Allmän beskrivning: Fossil åkermark, ca 100x150 meter (N-S), på svag förhöjning i moränmark. Fornlämningen består av mist 25 röjningsrösen, 2-4 meter i diameter och 0,1-0,2 meter höga. I södra delen av området finns även stenvallar som löper i öst-västlig riktning men en längd av ca 7 meter och med en bredd av 1,5 meter. Områdets östra del har en tydlig avgränsning mot omgivande mark, i form av en terrassliknande formation.

Förslag till åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas föreslås vidare arkeologiska åtgärder i form av förundersökning.

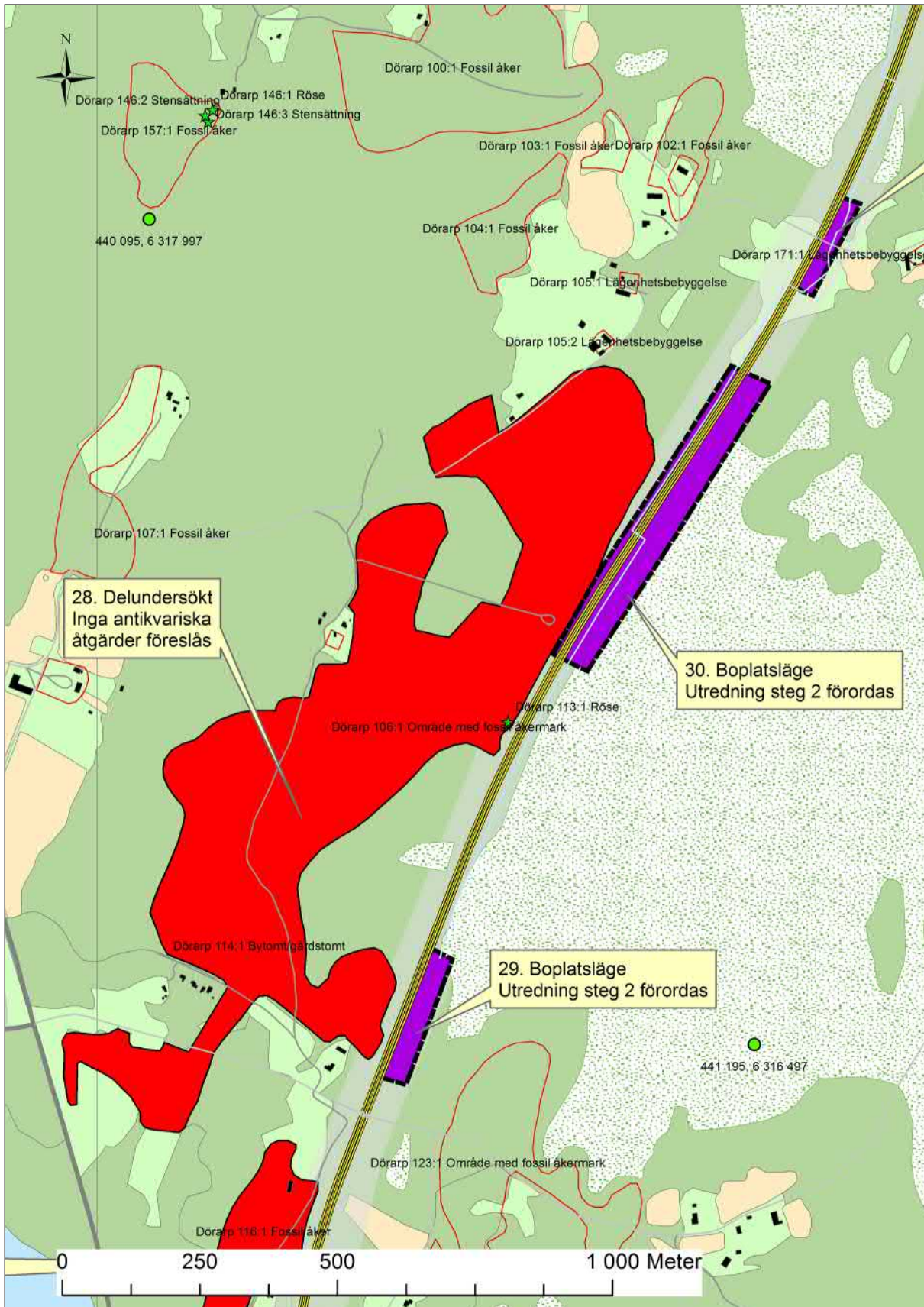
Objekt 27

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 116:1

Allmän beskrivning: Fossil åkermark, ca 600x60-150 meter (N-S), som ligger på en höjdrygg i moränmark. Fornlämningen består av ca 200 röjningsrösen, 3-7 meter i diameter och 0,2-0,6 meter höga. Endast fornlämningens östra ytterkant berörs.

Tidigare undersökningar: Inför Sydvästlänken undersöktes den nordöstra delen av det fossila åkermarksområdet. Inom detta fanns sex röjningsrösen varav två undersöktes. Dessa båda daterades till romersk järnålder (120-330 e. Kr) respektive vendeltid (570 – 660 e. Kr).

Förslag till åtgärd: Då den fossila åkermarken delundersöktes 2012 kvarstår enbart ca 15 meter av denna inom 50-meterszonen. Sammantaget bedöms kunskapspotentialen av vidare undersökningar av den fossila åkermarken vara begränsad, varför inga vidare åtgärder föreslås.

Figur 18. Dörarps socken objekt 28-30.

Figur 19. Sydvästlänkens arbetsområde vid RAÄ 106:1. Direkt väster om den exploaterade ytan ligger RAÄ 106:1 och till öster är en smal remsa med icke exploaterad mark. Fotot mot norr.

Objekt 28

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 106:1

Allmän beskrivning: Stort område med fossil åkermark, totalt ca 1570x30-550 meter (NÖ-SV), bestående av ca 2000 röjningsrösen samt 10 rektangulära åkerparceller. Den fossila åkermarken uppvisar ett blandat intryck, med både låga, flacka rösen samt större och högre rösen. I den miljöarkeologiska studien från år 2000 lyftes denna östra del av RAÄ 106:1 fram som ett bra boplatssläge genom sitt förhållande till den tidigare sjövikens Ugglemossen (Nylén 2000).

Tidigare undersökningar: RAÄ 106:1 delundersöktes år 2012 inom Sydvästlänken, se figur 19. Totalt 26 röjningsrösen berördes inom sydvästlänkens undersökningsområde. Av dessa undersöktes sex varav fem daterades. Dateringarna var spridda mellan romersk järnålder, folkvandringstid/vikingatid samt medeltid/tidigmodern tid. Ett tidigare tolkat gravröse RAÄ 113:1 undersöktes även och omtolkades som röjningsröse.

Förslag till åtgärd: Området delundersöktes inför Sydvästlänken och inom den aktuella 50-meterszonen kvarstår enbart ett tiotal meter av den fossila åkermarken. Därför föreslås det att inga fler undersökningar inom den fossila åkermarken genomförs.

Objekt 29

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Området angränsar till den södra delen av Ugglemossen och ligger strax öster om den fossila åkermarken RAÄ Dörarp 106:1. Den tidigare miljöarkeologiska rekognosceringen har visat att Ugglemossen öster om väg E4 är en igenväxt sjövik som stått i förbindelse med sjön Flåren. Strandnära lägen kan ha utnyttjats som boplatsslägen, framför allt under stenålder (Lagerås 2000b; Nylén 2000). Sådana eventuella boplatser kan ha bevarat organiskt material, och därmed ha en stor vetenskaplig potential. I utredningsrapporten från år 2000 bedömdes det att den nuvarande vägdragningen löpte i de ”bästa” topografiska lägena i förhållande till mosskanten (Lagerås 2000b; Nylén 2000).

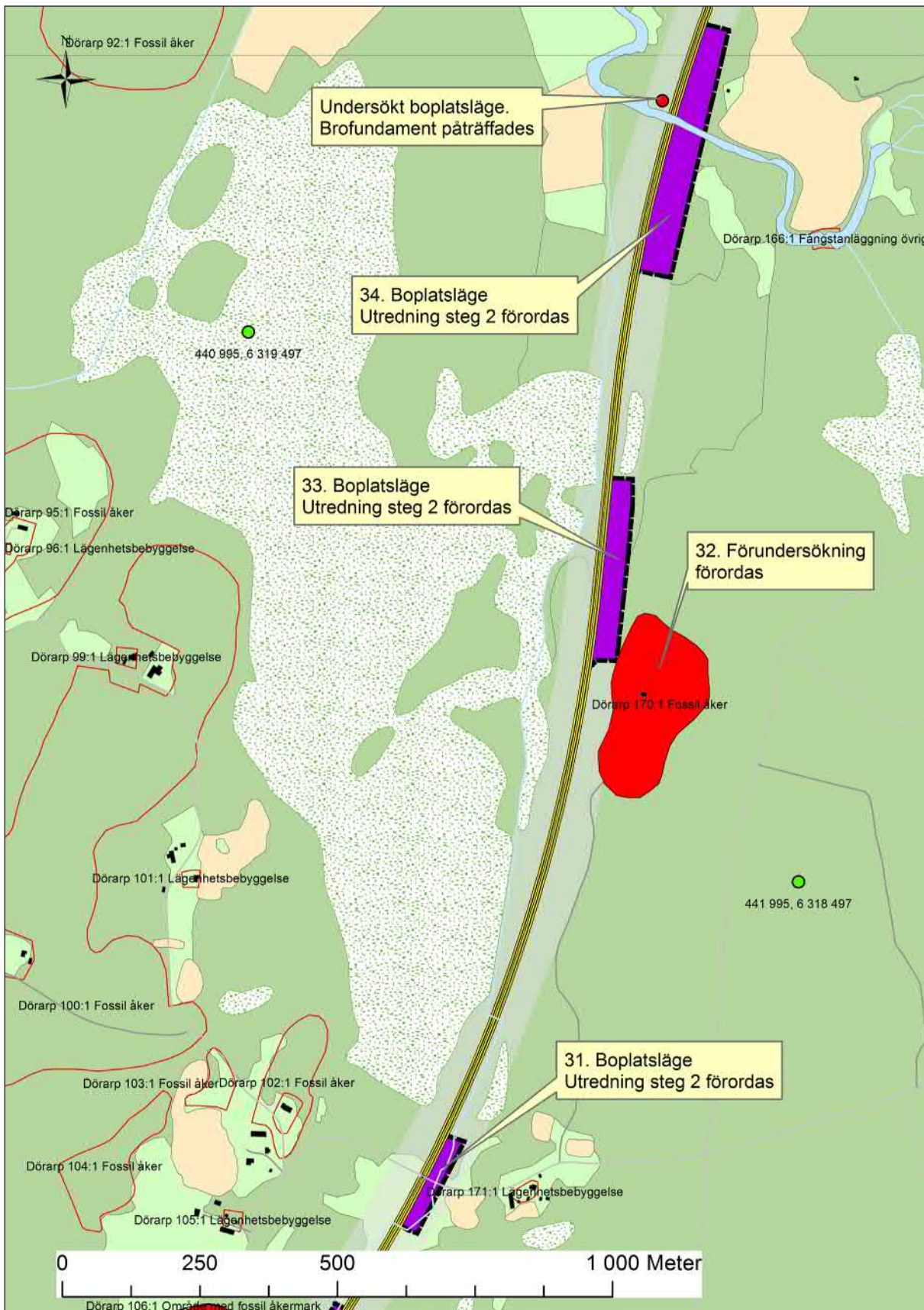
Förslag på åtgärd: I fall objekt 29 berörs av en exploatering, föreslås det att selektivt valda ytor inom det markerade området undersöks genom en steg 2 utredning med utredningsgrävning.

Objekt 30

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Området ligger i kantzonen till Ugglemossen och strax öster om den fossila åkermarken RAÄ Dörarp 106:1. Ugglemossen som tidigare varit en sjövik innebär att närområdet till denna har en god potentiell för strandnära stenåldersboplatser (Lagerås 2000b; Nylén 2000). Inom området är det dock oklart i fall delar blivit uppfyllda i samband med byggandet av vägen. På motsatt sida väster om E4:an och fram till Sydvästlänkens arbetsområde finns en smal korridor ca 10 meter i bredd som är oexploaterad, men som även den utgör ett möjligt läge för mesolitiska boplatsslämningar.

Förslag på åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Figur 20. Dörarps socken objekt 31-34.

Figur 21. Objekt 31. Möjligt boplatssläge. Foto mot norr.

Objekt 31

Typ av lämning: Boplatssläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Boplatssläge som ligger mellan två större torvmarker och utgörs av åker/ängsmark med inslag av sentida odlings-spår, se figur 21. Området lyftes fram som ett möjligt boplatssläge i utredningsrapporten från 2000, men minskas dock nu ner till att omfatta den östra sidan om väg E4 eftersom området väster om vägen påverkats av Sydvästlänken.

Förslag till åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Objekt 32

Typ av lämning: Fossil åkermark RAÄ 170:1.

Allmän beskrivning: Den fossila åkermarken ligger inom ett ca 330x100 -170 meter (N-S) stor område och består av ca 150 röjningsrösen. Dessa är ca 3 - 5 meter i diameter och ca 0,2-0,7 meter höga.

Förslag till åtgärd: Utifrån det aktuella arbetsområdet berörs en mindre del av den fossila åkermarkens västra kant. Där RAÄ 170:1 som närmast ligger ca 37-40 meter från dagens väg E4. Om markingrepp inte kan undvikas inom fornlämningen föreslås det att en begränsad förundersökning genomförs då ingen tidigare undersökning berört lämningen.

Objekt 33

Typ av lämning: Boplatsläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Det markerade området bedöms vara gynnsamt för framför allt stenåldersboplatser. Området ligger till stor del i samband med 150 meters kurvan samtidigt som det strax väster om detta ligger en torvmark. Torvmarken är idag till största del bevuxen med skog men har genom en tidigare miljöarkeologisk studie klarlagts vara en igenvuxen sjövik med en trolig koppling till Vidöstern, i närområdet till denna kan således övertorvade strandboplatser finnas (Lagerås 2000b). Området ligger i anslutning till den fossila åkermarken RAÄ Dörarp 170:1.

Förslag till åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Objekt 34

Typ av lämning: Boplatsläge (möjlig fornlämning)

Allmän beskrivning: Boplatsläge i samband med Toftaan. Området bedöms vara gynnsamt för boplatslämningar genom närheten till Toftaan och höjdnivån på mellan 148 – 152 m ö h. Ca 550 meter åt öster intill Toftaan finns fyndplatsen RAÄ Dörarp 10:1, där man påträffat en holkyxa i brons. I anslutning till denna fyndplats har det även påträffats ett bronspanne och flintor. Utmed Toftaan ca 300 meter öster om det föreslagna utredningsområdet ligger även RAÄ Dörarp 166:1 som utgörs av en fast fiskeanläggning från historisk tid.

På den västra sidan av väg E4 precis i anslutning till ån, utreddes ett boplatsläge i samband med Sydvästlänken. Dock påträffades inga förhistoriska lämningar utan troligen spår efter ett äldre brofundament.

Förslag till åtgärd: Om markingrepp inte kan undvikas inom det markerade området, föreslås en steg 2 utredning med utredningsgrävning inom selektivt valda delar av objektet.

Referenser

- Alering, Å. 2010. Fossilt landskap i modern tid, fornlämningsmiljöer i Småländsk skogsmark. Steg 2. Studie av arkeologiska undersökningar i Kronobergs län. *Smålands museum rapport 2010:15*.
- Anberg, S. 1989. Rapport. *Provundersökning av järnåldersgravfält Åby 16:1*. Berga socken, Lagan Småland.
- Artelius, T. 2010. *Den gamla och den nya döden. Om vikingatidens förkristna begravningar, religiösa idéer och religionsskiftet*. Jönköpings läns museum arkeologisk skriftserie.
- Bengtsson, M & Hulting Lindgren, C. 2006. Särskild arkeologisk undersökning. Eka 3:6, RAÄ 60:1, Ljungby socken, Ljungby kommun, Småland. *Wallin kulturlandskap och arkeologi rapport 2006:14*.
- Burström, M. 1991. *Arkeologisk samhälls-avgränsning. En studie av vikingatida samhällsterritorier i Smålands inland*. Stockholm Studies in Archaeology 9. Stockholm.
- Bergstrand, T. 2002. Arkeologisk rapport över Insjöarkeologi i Västra Götalands regionen. *Bohusläns museum rapport 2002:25*.
- Connelid, P. 1999 Halländskt odlingslandskap under tusen år i historisk -geografisk belysning. I: Olsson, S-O (red.) *Från Absalon till Järnmölle och Galtabäck*. Rapport från konferensen ”Tvååker för 800 år sedan: jordbruk, järn, handel och sjöfart” den 17-19 oktober 1997. CSK, Högskolan i Halmstad.
- Granath, Y. 2003. Arkeologisk förundersökning. Del av röjningsröseområde RAÄ 119 Ljungby NV industriområde. Ljungby socken och kommun, Kronobergs län. *Smålands museum rapport 2003:1*.
- Granath, Y. 2004. Särskild arkeologisk undersökning. Del av röjningsröseområde RAÄ 119. Ljungby NV industriområde. Ljungby socken och kommun, Kronobergs län, Småland. *Smålands museum rapport 2004:1*.
- Gustafson, J. 2008. Paradis i inland. I: *Urminne - tidskrift för arkeologi i sydöstra Sverige*. 2008/7. Jönköpings läns museum.
- Hansson, M. 1999. Från renjägare till viking. En arkeologisk historia om södra Småland. *Landet kring sjöarna*. En historia om Kronobergs län i mångtusenårigt perspektiv. Växjö
- Högrell, L. 1999. Hallsjö - Växjö. Kulturmiljöutredning inför vattenledningsutbyggnad. *Smålands museum rapport 1999:28*
- Högrell, L. 2001a. Hallsjö – Växjö. Arkeologisk utredning för planerad vattenledning genom Ljungby, Alvesta och Växjö kommuner. *Smålands museum rapport 2001:2*.
- Högrell, L. 2001b. Arkeologisk utredning II. Hallsjö – Växjö, Ljungby och Alvesta kommuner. *Smålands museum rapport 2001:26*.
- Jonsson, L & Edvinger, K. Efterundersökning av stormskadad grav på vårdat gravfält, Ljungby 4, Småland. *Arkeologisentrum rapport 2009:22*.

- Jönsson, Å. & Persson, C. 2003. Särskild arkeologisk undersökning. Stenåldersboplats Odensjö RAÄ 123. Odensjö 3:11, Odensjö socken, Kronobergs län, Småland. *Smålands museum rapport 2003:48*.
- Kadefors, O. 2006. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 70. Hångers 3:19 & 3:21. Ljungby socken, Ljungby kommun, Kronobergs län. *Smålands museum Rapport 2006:39*.
- Klackenberg, H. 1986. Feodalismen i Finnveden – bikop Henrik och Berga. *Medeltiden och arkeologin. Festskrift till Erik Cinthio*. Lund studies in Medieval Archaeology 1. Lund.
- Klang, L. 1980 Sävsjö och Granhult i Uppvidinge härad - exempel på fossila kulturlandskap. *Kronobergsboken 1979-1980. Kronobergs natur*. 1998 Naturvårdsprogram för Kronobergs län. Länsstyrelsen i Kronobergs län.
- Knarrström, B. 2000. Tidigmesolitisk bosättning i sydvästra Småland. En komparativ studie över stenteknologi och regionala bosättningsmönster med utgångspunkt i en boplats vid Hamneda. I: Lagerås, P (red.) *Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar skrifter No 34. Lund
- Krantz, K J & Åhman, E. 1991. *Förflutet för framtiden. Landskap och kulturmiljö i Ljungby kommun*. Ljungby.
- Lagerås, P. 2000a. *Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland. Tio artiklar från Hamnedaprojektet*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar skrifter No 34 Lund.
- Lagerås, P. 2000b. Arkeologisk utredning. Torvmarker längs Lagan och deras arkeologiska potential. Miljöarkelogisk rekognoscering som del av arkeologisk utredning inför ombyggnad av väg E4, sträckan Ljungby-Toftanäs, genom Kånna m.fl. socknar, Ljungby kommun, Småland. *UV Syd rapport 2000:8*.
- Mascher, C. 1993 *Förhistoriska markindelningar och röjningsröseområden i Väst-sveriges skogsbygder*. Kulturgeografiskt seminarium 2/93. Stockholms universitet.
- Nilsson, L. 1991. Grav och fossilt kulturlandskap, Åby 1:16, Berga sn, Småland. *Smålands museum Kulturhistoriskundersökning 34*.
- Nylén, A. 2000. Arkeologisk utredning etapp 1. Kulturmiljöutredning. Breddning av väg E4 mellan Ljungby-Toftanäs. Kånna socken m fl, Ljungby kommun, Kronobergs län. *Smålands museum rapport 2000:4*.
- Nylén, A & Jönsson, Å. 2010. Särskild arkeologisk utredning etapp 2. Replösa 4:18. Ljungby socken, Ljungby kommun. *Smålands museum Rapport 2010:13*
- Persson, C. 1997. Mesolitikum i Jönköpings län. I: Nordström, M & Varenius, L (red.). *Småländska kulturbilder*. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Persson, C. 2002a. Arkeologisk förundersökning. Ågårdsberget. Ljungby kommun och socken, Kronobergs län. *Smålands museum rapport 2002:13*.
- Persson, C. 2002b. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 64. Berga socken Kronobergs län. *Smålands museum rapport 2002:12*.
- Persson, C. 2012. *Den hemliga sjön: en resa till det småländska inlandet för 9000 år sedan Institutionen för historiska studier*. GOTARC. Series B, Gothenburg archaeological thesies. Göteborg
- Salminen, L. 1993. *Arkeologisk utredning inför utbyggnadsplaner av industriområde innefattande Eka by*. Ljungby sn, Sunnerbo hd. Smålands museum rapport. Växjö.
- Skoglund, P. Thorén, H. Torstendotter Åhlin, I. Regnell, M. 1997. Arkeologisk förundersökning. E4. Hjulsnäs-Herrabacken. Småland, Ljungby kommun, Hamneda socken. *Rapport UV Syd 1997:26*.
- Skoglund, P. 2005. *Vardagens landskap – lokala perspektiv på bronsålderns materiella kultur*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° No 49. Stockholm.

- Svanberg, F. 2000. Gravar i röjningsröseområden. I: Lagerås, P (red.) *Arkeologi och paleoekologi i sydvästra Småland*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar skrifter No 34. Lund.
- Svanberg, F. 2003a. *Decolonizing the Viking Age 2*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°, no. 43. Stockholm.
- Svanberg, F. 2003b. *Death rituals in south-east Scandinavia AD 800-1000. Decolonizing the Viking Age 2*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4°, no. 24. Stockholm. 2003.
- Ternström, C. 2011. Kulturhistoriskt planeringsunderlag. Arkeologisk inventering, Sydvästlänken, Delsträckan Barkeryd-Hurva, Kronobergs län, Ljungby och Markaryd kommuner, Dörarp, Berga, Ljungby, Kånna, Hamneda, Traryd, Markaryd socknar. *UV Rapport 2011:69*.
- Ulfheim, A. 1999. Bergaåsen. Skyttens 1:2. Dörarps socken, Kronobergs län, Småland. Arkeologisk utredning steg 1. *Smålands museum rapport 1999:13*.
- Ullén, M. 2006. *Småland. Landskapets kyrkor*. Forskningsprojektet socken kyrkorna. Kulturarv och bebyggelsehistoria. Stockholm.
- Wallin, L. 2005. Arkeologisk utredning och förundersökning 2004-2005, Bergaåsen-Växjö, Växjö framtida vattenförsörjning, Ljungby, Alvesta och Växjö kommuner, Småland, *Wallin kulturlandskap och arkeologi, Rapport 2005:51*.
- Wennstedt Edvinger, B. 2007. Arkeologisk undersökning på Ågårdssberget. Fornlämning RAÄ 123, Ljungby socken och kommun, Kronobergs län. *Jämtarkeologi 25*.
- Wilander, L. Arkeologisk förundersökning. Ljungby NV industriområde. RAÄ 119. Ljungby socken. Kronobergs län. Småland. *Smålands museum rapport 2001:12*.
- Åhman, E. 1983. Gravfält, förromersk järnålder, Hulan 1:10 och 1:29, Berga sn, Småland. *Smålands museum Kulturhistoriskundersökning 21*.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-2774-2013

Kulturparken Smålands dnr: 2013, 110-00213.

Projektnummer KLM: A2013041

Uppdragsgivare: Trafikverket

Ansvarig institution: Ansvaret övergick från Kulturparken Småland till Kalmar läns museum den 1 oktober 2013. Detta eftersom den arkeologiska uppdragsverksamheten övergick till KLM.

Landskap: Småland

Län: Kronoberg

Kommun: Ljungby kommun

Socken: Kånna, Ljungby, Berga och Dörarp

Berörda RAÄ nr: Kånna 65:1, 85:1, 126:1, 127:1. Ljungby 120:1. Berga 276:1-2. Dörarp 78:1, 9:1, 127:1, 131:1, 121:1, 118:1, 190:1, 116:1, 106:1, 170:1

Fastighetskartan: Kartblad 62E 9dS, 62E 9dN, 63E 0dS, 63E 0dN, 63E 7dS, 63E 1eS, 63E 1eN, 63E 2eS.

Koordinater (SV hörnet): x: 629195,2 y:431566,9

Koordinatsystem: Sweref 99TM

Typ av undersökning: Arkeologisk utredning steg 1

Personal: Andreas Emilsson & Johan Åstrand

Fältarbetet och rapportering utfört: december 2013 - januari 2014.

Dokumentation: All dokumentation förvaras på KLM.

Bilaga

Agrarhistorisk analys i korthet
Miljöarkeologisk rekognoscering i korthet
Värdefulla kulturmiljöer

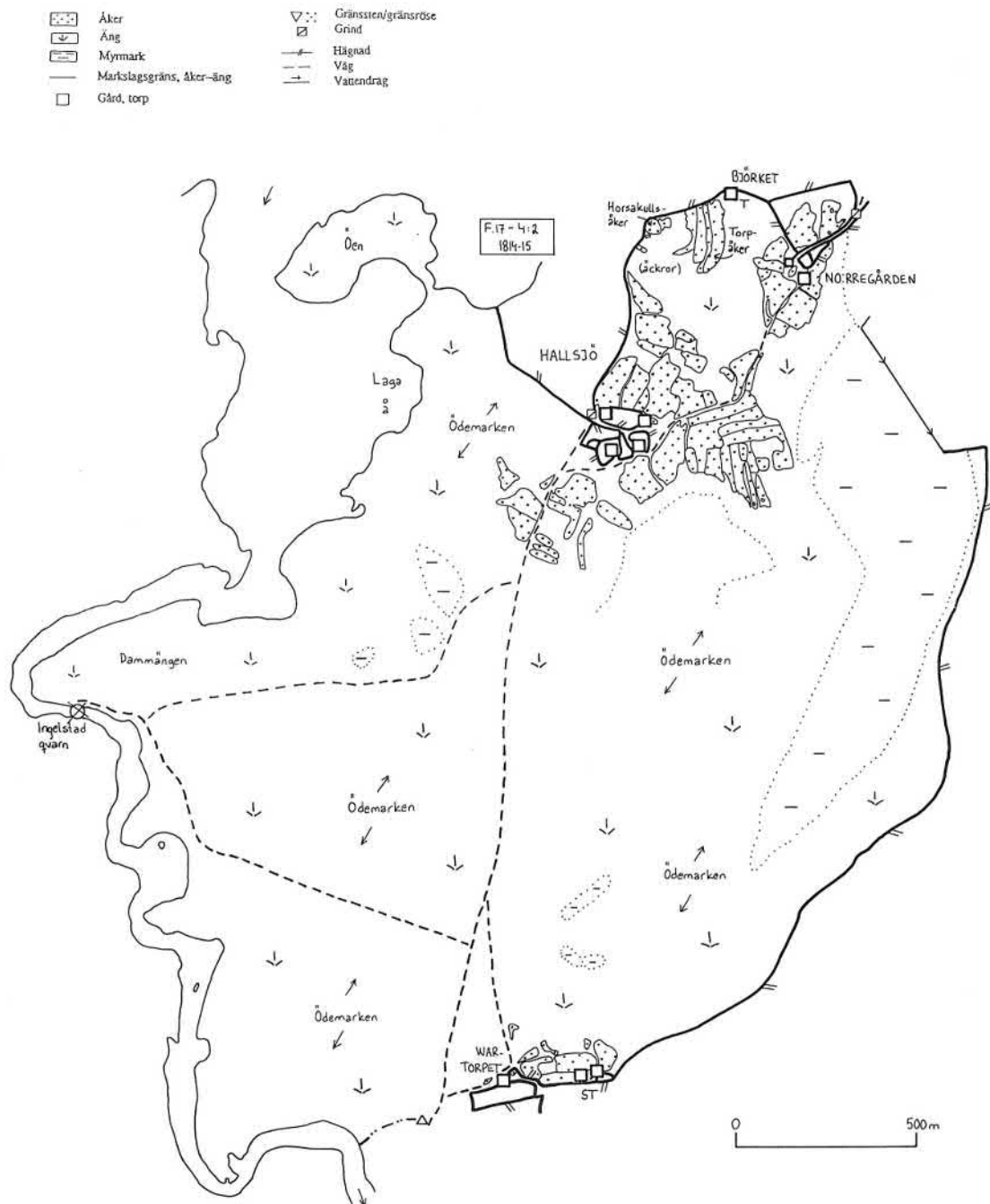

Fig.2 Historiskt kartöverlägg över Hallsjö. Skala 1:10 000.
 Bebyggelsen och den centrala delen av inägomarken återfinns i norra delen av ett mycket stort inäggårde, där huvuddelen av marken utgör ång. Nästan all slättermark kallas emellertid "Ödemärken", vilket tyder på att det rör sig om trädlös och -får man förmoda -mycket dåligt avkastande mark. Bebyggelsen är uppdelad på två områden. I norr ligger Norregården, med tomtplatsen strax sydväst om dagens bebyggelse. De övriga gårdarna i byn ligger grupperade i en öppen fyrkant. Delar av åkermarken är tydligt bandparcellerad (Connellid separat rapport).

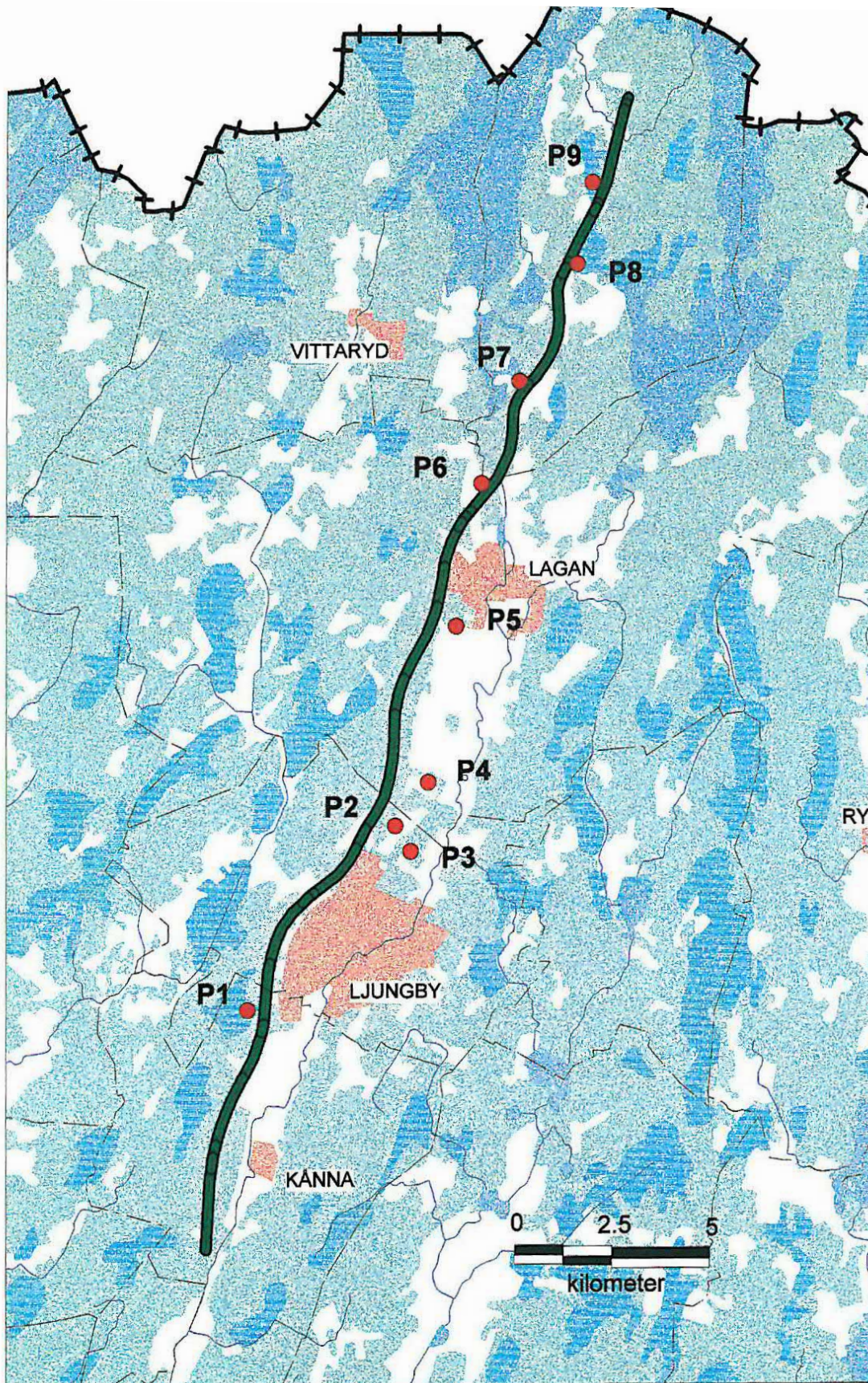
Figur 22. Historiskt kartöverlägg över Hallsjö.

Agrarhistorisk analys i korthet - Pär Connelid (utdrag från Nylén 2000:10f)

Studierna av det äldre kartmaterialet över området har visat att en mycket stor del av vägsträckningen berör områden som fungerat som utmark under historisk tid. I något fall berör utredningsområdet historisk inägomark och enstaka odlingslämningar knutna till denna. Generellt sett berör dock utredningsområdet mycket lite av bevarade strukturer knutna till en historisk markanvändning. Genomgången av kartmaterialet har dock lagt en grund för förståelsen av den historiska bebyggelseutvecklingen och markanvändningen i området. I utredningsområdet och dess närhet finns flera huvudgårdar med medeltida ursprung, bl a Erikstad i Vittaryd sn och det omfattande Toftaholm i Dörarp sn. Socknarna kring Lagaåns dalgång blir sedermera under 1600-talet föremål för en ganska omfattande säteribildning (Elgeskog 1945). Den centrala delen av dalgången präglas av ganska stora bybildningar som exempelvis byarna Berghem i Känna sn och Flattinge i Berga sn. Ett utmärkande drag för bebyggelsen i området är dess tydliga anknytning till utmarkerna istället för som mer brukligt är, till de mest intensivt utnyttjade delarna av inägomarken. Sannolikt är dessa bebyggelselägen relativt sent ianspråktagna och ett resultat av flyttningar från lägen längre in på inägor. Orsaken är sannolikt en omvägning i ekonomin i dessa områden med en tyngdpunktsförskjutning mot animalieproduktion. Förutom i bebyggelsens dragning mot utmarkerna antyds detta förhållande också i 1700- och 1800-talens begränsade åkerarealer

samt i den mer eller mindre totala avsaknaden av skog på utmarkerna. I likhet med stora områden i Halland och nordvästra Skåne, där landskapet har karaktären av risbygd, utgörs utmarken under denna tid av vidsträckt he-dar bevuxna med ljung och en del enbuskar. Avskogningen och försämringen av utmarksområdena är främst en följd av avverkning och ett hårt betetryck. Förändringen i ekonomin och landskapsutnyttjandet kan sannolikt spåras till senmedeltid, med reservation för lokala och regionala skillnader. De storskaliga förändringar som framträder i kartmaterialet när det gäller produktionsmark och bebyggelse lägen har överlag tydliga paralleller med de tidigare nämnda områdena i Halland och Skåne.

Ytterligare ett utmärkande drag för området gäller dess åkermark. Denna uppträder nämligen i utredningsområde på flera ställen i tydliga tegskiften. I de flesta fall längs utredningssträckan dominerar bandparcellformen, som t ex vid Eka i Ljungby sn och i Hallsjö, Dörarp sn (fig.2). Liksom i andra delar av södra Sverige antas denna typ av tegskifte ha sitt ursprung i ett äldre system av markindelningar. I Småland är dock andelen bevarade fossila lämningar som motsvarar tegstrukturerna i kartmaterialet begränsad. I de områden där strukturer bevarats i större utsträckning, visar de dateringar som hittills gjorts en antydning till två skilda faser i parcelleringen. Den ena har sin tyngdpunkt i mellersta järnålder (Mascher 1993, Klang 1980) och den andra faller inom vikingatid/tidig medeltid (Connelid 1999).

Figur 23. Aktuell vägsträcka med miljöarkeologiska provtagningspunkter markerade.

Miljöarkeologisk rekognoscering i korthet - Per Lagerås (utdrag från Nylén 2000:11)

Den miljöarkeologiska rekognosceringen visar att det finns goda förutsättningar för eventuella kommande undersökningar av detta slag inom området. Flertalet av de torvmarker som provborrats har mäktiga och intressanta lagerföljder, och tidigare exploatering genom t ex torvtäkt och uppodling har varit begränsad. Av de nio rekognoscerade lokalerna erbjuder framför allt Eka NY (P2) och Liljedal (PS) goda förutsättningar för pollenanalytiska undersökningar av landskapsutvecklingen i Lagandalen (fig 23). Båda dess torvmarker är relativt små och bör därmed spegla markanvändningen i den närmaste omgivningen. Även med ett fokus på järnålder och historisk tid erbjuder dessa båda punkter goda förutsättningar. Bägge lokalerna har också anknytning till lämningar från yngre järnålder; i Eka det stora gravfältet och i Liljedal en runsten. Med tanke på närheten mellan provpunkten vid Eka (P2) och förekomsten av bandparcellerad åkermark som finns i kartmaterialet från Eka, skulle en pollenanalytisk undersökning här kunna belysa den bandparcellerade åkermarkens funktion och uppkomst. På tre provpunkter finns lagerföljder som visar att förhållandena är sådana att organiskt material från eventuella boplatser kan finnas bevarat. Det gäller Berghemsmossen (P1), Ugglemossen (P8) och Danielstorp (P9). Lagerföljderna visar att Ugglemossen och mossen intill Danielstorp tidigare har varit sjövikar. Den sistnämnda punkten (P9) har dessutom potential att kunna ge information om lokala vattenståndsförändringar och Vidös-

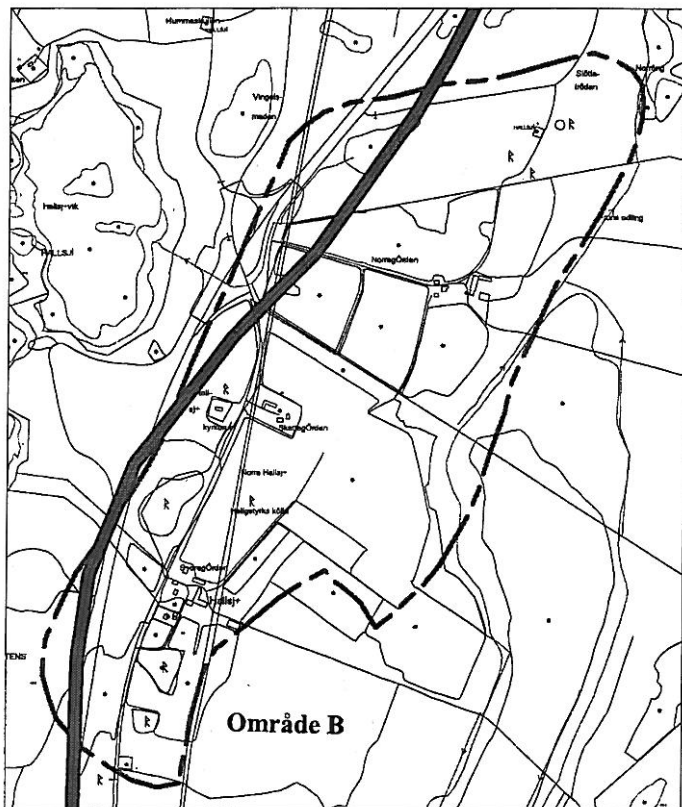
terns tidigare utbredning. Detta vore av stort vetenskapligt värde inte minst när det gäller förståelsen för landskapsutnyttjande och bopättningsmönster under stenåldern. Ytterligare två lokaler, Lagan (P6) och Hallsjövik (P7), erbjuder goda lägen för strandboplatser. Dessa lägen är dock inte oövertorvade vilket begränsar möjligheterna att finna organiskt boplatsermaterial. Det kan dock finnas bevarade utkastlager utanför strandlinjen. Hallsjövik ligger dock utanför utredningsområdet och berörs därför inte av nuvarande utbyggnadsplaner.

Som en del av eventuella fortsatta arkeologiska undersökningar längs vägsträckan bör den miljöarkeologiska rekognosceringen fördjupas med stratigrafiska undersökningar, översiktliga analyser och provschaktning. Beträffande de två lokalerna Eka NV (P2) och Liljedal (PS), bör en slutlig bedömning av deras potential för pollenanalytiska undersökningar grundas på rekognoscerande analyser och ¹⁴C-analyser. I Berghemsmossen (P1), Ugglemossen (P8) och Danielstorp (P9), kan mer omfattande provborringar och eventuella utredningsschaktningar klargöra vilka miljöer och lager som kommer att beröras av exploateringen. Det kan också vara lämpligt att redan i ett utredningsskede ¹⁴C-analysera stratigrafiska nivåer på dessa lokaler, framför allt i syfte att datera igenväxningen.

Beroende på exploateringsområdets exakta avgränsning kan sökschaktning bli aktuell på lokalerna Lagan (P6) och Hallsjövik (P7).

Figur 24. Värdefull kulturmiljö vid Berghem, Kånna socken.

Figur 25. Värdefull kulturmiljö vid Hallsjö, Dörarps socken.

Värdefulla kulturmiljöer – Utdrag ur Nylén 2000

Berghem, Kånna sn

Inom området finns två höggravfält från järnålder. Det största gravfältet, Kånna högar (RAÄ 24), består av närmare 300 gravar. I samband med arkeologiska undersökningar har även kristna gravsättningar påvisats i gravfältets ytterkant. Gårdarna i byn Berghem har ålderdomliga namnformer av 1600-talskaraktär. Bebyggelsen är utspridd i landskapet som ett resultat av laga skiftet 1861.

Hallsjö, Dörarp sn

Hallsjö uppvisar lång kontinuitet i bebyggelsen, från bronsålder till nutid. I området finns förutom tre större bronsåldersrösen även tre gravfält från yngre järnålder med sammanlagt ca 150 gravar (RAÄ 5, 7 och 9). Hallsjö var under en kort period en egen annex socken under först Vittaryd, sedan Dörarp. Kyrkan, som ligger strax norr om det största gravfältet, uppfördes troligen under 1300-tal. Ruinen efter denna utgör fast fornlämning (RAÄ II). Till fast fornlämning räknas även den gamla bytomten som ligger öster om kyrkan, i dagens åkermark (RAÄ 133). Strax söder om bytomten finns dessutom två källor, varav den ena med namnet Helga styrks källa (RAÄ 134) (jfr Högrell 1999).

Adress

Box 104, S-391 21 Kalmar

Telefon

0480-45 13 00

Fax

0480-45 13 65

E-post

info@kalmarlansmuseum.se